Government of Karnataka

माय मराठी

5

पहिले सत्र

इयत्ता पाचवी

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

Marathi First Language

Part - 2

Karnataka Text Book Society (R)

6th Cross, Malleshwaram
Bengaluru - 560003.

अनुक्रमणिका

अ.न.	पाठाचे नाव		कवी / लेखक	पृष्ठ क्रमांक
13.	मधूला पडलेले स्वप्न			1
14.	आता उठवू सारे रान	कविता	साने गुरुजी	11
15.	एफ्.एम्.रेडिओ		संकलित	14
16.	चतुर मैत्रीण			21
17.	देवतुल्य आई बाबा	कविता	उमाकांत काणेकर	29
18.	दिनूचे बिल		आचार्य प्र.के. अत्रे.	33
19.	तेनालीरामाचे चातुर्य			42
20.	ज्योत	कविता	संकलित	53
21.	श्री. बसवेश्वर			56
22.	बोधाचा स्पर्श	कविता	कृष्णाजी ना. आठल्ये	64

प्रस्तुत पाठ्यांश द्वितीय सत्राकरीता निर्धारित केला आहे.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

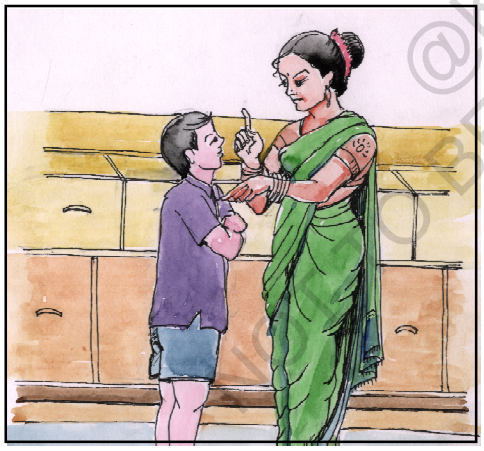
पाठ 13

मधूला पडलेले स्वप्न

लहान मुलांचा स्वभावच मुळी हट्टी. खेळताना, फिरताना, जेवताना, अभ्यास करताना सगळीकडे हट्ट, आणि तक्रारी असतातच. घरी मधूची मात्र जेवणाच्या बाबतीत मोठी तक्रार, बाजारातून आणलेले बिस्किट, केक, डोनेट असे पदार्थ खाल्ले की, जेवणाच्यावेळी ही भाजी नको, ती भाजी नको. हे त्याचे नेहमीचेच ठरलेले असते. वाटाण्याची उसळ व बटाट्याची भाजी या शिवाय इतर भाज्या खातच नाही. जेवणात विविधता असायला हवी. असं त्याला कितीही समजावलं तरी तो कधी मानतच नाही.

रविवारचा दिवस होता. सकाळी दूध पिऊन मधू जो खेळायला गेला तो दहा वाजता घरी आला. दारातूनच त्याने आईला हाक मारली. ''आई, मला भूक लागली.'' आई घरात स्वयंपाक करीत होती. ती म्हणाली, ''बाळ, आज रविवार ना? थोडा उशीर होईल. तू अंघोळ वगैरे कर. तोवर मी स्वयंपाक आवरुन तुझे पान मांडते.'' ''आई, आज कोणती भाजी आहे?'' मधूने नेहमीचाच प्रश्न विचारला.

''आज ! मी मेथीची भाजी, गाजर, काकडी व टोमॅटो यांची कोशिंबीर, शेवग्याच्या शेंगाची आमटी केली आहे.'' आईने उत्तर दिले.

''जा, मला नको हे सगळं ! मला नाही आवडत ते.'' असे म्हणून मधू रागाने माजघरातील सोफ्यावर जाऊन पडला. दमला असल्याने त्याला तेथे कधी झोप लागली हे कळलेच नाही.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

जेवणासाठी केलेल्या भाज्या कशा खायच्या या विवंचनेतच तो झोपला होता. काय आश्चर्य! स्वप्नात या सर्व भाज्या त्याच्या समोर येऊन उभ्या राहिल्या व सर्वजण म्हणाल्या, ''मधू अरे मधू ऊठ. अस रुसून कसं चालेल. आमच्यावर.'' मेथी पुढे होऊन म्हणाली,''अरे बाळ मधू, तू आम्हाला खात नाही म्हणतोस ! आम्ही किती उपयुक्त आहोत. हे तुला माहीत आहे का?'' मधूने नकारात्मक मान हलविली.

मेथी म्हणाली, '' बाळ मधू हे बघ आम्ही कोण कोण आलो आहोत. माझ्या सोबत लालभाजी, पालक, हरभऱ्याची ओली भाजी आली आहे. आम्ही सर्व पालेभाज्या आहोत आमच्या मध्ये तुझ्या शरीराला आवश्यक असणारी खनिजे, क्षार इत्यादींचे प्रमाण भरपूर असते. आम्हाला खाल्लेस तर तुझ्या शरिराची योग्य वाढ होईल, रक्तातील हिमोग्लोबीनचे प्रमाण वाढेल.''

मधूने त्याचं बोलणे ऐकून घेतले पण उठला नाही. एका कुशीवरुन दुसऱ्या कुशीवर वळून तसाच पडून राहिला.

बाजूला असलेले गाजर, मुळा, कारले, नवलकोल इत्यादी समोर येऊन मधूला उठवण्याचा प्रयत्न करु लागले.

''मधू ऊठ, अरे रुसायचं नसतं जेवताना''

''मी नाही जा.'' मधू झोपेतच पुटपुटला.

गाजर पुढे येऊन म्हणाले, ''मधू काय रे हा वेडेपणा? इतका खेळतोस, उड्या मारतोस, त्यामुळे तुझ्या शरीराची झीज होते. आमच्यामध्ये काही प्रमाणात पिष्टमय पदार्थ आहेत. त्याच बरोबर जीवनसत्वे, कॅल्शियम याचं प्रमाण तर आहेच. म्हणून तुला आमच्यावर रुसून चालणार नाही. आमच्यावर रुसशील तर तू अशक्त होशील. ऊठ लवकर तुला जेवायचे आहे.''

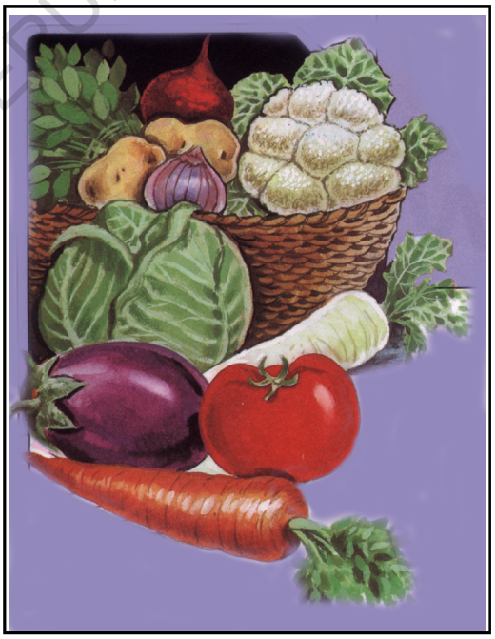
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

मधूने कोणतीच प्रतिक्रिया व्यक्त केली नाही. तो तसाच पडून राहिला.

इतक्यात त्याच्या बाजूला येऊन काकडी, टोमॅटो बोलू लागले.''मधू ऊठ. आम्ही आलो आहोत.'' लाल टोमॅटो व काकडीकडे पाहून मधू झोपेतच चाचपडू लागला. ''आम्ही तुला आवडतो ना ! मग ऊठ लवकर. अरे आम्ही सर्व कोशिंबिरीचे पदार्थ आहोत. आम्हाला कच्चे खाल्यास आमच्यामध्ये असणारे पोषक घटक अधिक प्रमाणात मिळतात. हे तुला माहीत नाही का?

मला नाही माहीत. असे नकारार्थी मान हलवत तो उठण्याचा प्रयत्न करतो पण जाग येत नाही.

मधूला अस्वस्थता जाणवू लागली. तेवढ्यात त्याच्या आवडीची फळे सफरचंद, द्राक्षे, संत्री, मोसंबी, पेरु, केळी आली. त्याला उठवण्याचा प्रयत्न करु लागली.

''अरे मधू ऊठ, असं रुसायचं नाही. फक्त आम्हालाच खाल्लेस म्हणजे झाले असे नाही. तर आमच्या सोबत सर्व पालेभाज्या, कडधान्ये, भात, जोंधळा, दूध, दही, लोणी. या सर्वांची उपयुक्तता तुझ्या शरीराच्या योग्य वाढीसाठी आहे. तेव्हा त्या भाज्यांवर तू रागावलास तर कसे? पिष्टमय पदार्थ, स्निग्ध पदार्थ, प्रथिने, जीवनसत्वे, खनिजे, तंतुमय

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पदार्थ, पाणी या सर्वांच्या योग्य प्रमाणातील आहाराला समतोल आहार म्हणतात. तो या सर्वांमुळे बनतो. कळलं !

ही सर्व फळं पाहून मधूच्या तोंडाला पाणी सुटले. ती फळे घेण्याच्या प्रयत्नात, मधू हात पुढे करु लागला. पण हाताला काही लागलेच नाही. मधू झोपेतून ताडकन् जागा झाला पाहतो तर समोर काहीच नव्हते. भूक तर भरपूर लागली होती. तेवढ्यात आईने हाक मारली.

''बाळ, मधू उठ. जेवायला बस. फार भूक लागली ना तुला?'' आईने त्याच्या डोक्यावरुन हात फिरवला. मधू उठला. अंघोळ करुन स्वच्छ होऊन आला.

आईने मधूसाठी पान मांडले होते. रविवार असल्याने तिने जेवणाचा झकास बेत केला होता. तांदळाच्या पिठाची भाकरी, मेथीची भाजी, वाटाण्याची उसळ, टोमॅटो, गाजर, काकडी यांची कोशिंबीर केली होती. लोणी, साखर, एका वाटीत सायीचे दही, त्याचबरोबर जेवणानंतर खाण्यासाठी द्राक्षे व सफरचंद ठेवले होते. हे सर्व पदार्थ पाहून मधूला प्रथम काय खावं हे समजलेच नाही. पण स्वप्नातील हकिकत त्याला आठवली व खाली मान घालून त्याने समोरच्या ताटातील पदार्थ एका मागून एक खायला सुरुवात केली. त्याचे भाज्या खाणे पाहून आईला आश्चर्य वाटले. जेवण झाल्यानंतर आईला राहवले नाही. शेवटी तिने विचारलेच.

'' बाळ, नेहमी भाजी खाताना तक्रार करतोस, पण आज बरे मुकाट्याने खाल्लंस!'' त्यावर मधू म्हणाला, ''आज हे सर्व पदार्थ माझ्या स्वप्नात आले होते. या सर्वांनी मला त्यांचे महत्व काय आहे ते सांगितले. ते मला पटले. म्हणून मी आज कोणतीच तक्रार केली नाही. या पुढेही मी हे सर्व पदार्थ, पालेभाज्या फळभाज्या आवडीने खाईन.''

आईला बरे वाटले. दोघेही जेवणानंतर फळे खात बसली. आईच्या चेहऱ्यावर हसू आले. आई मनोमनी खुश झाली.

© KTES NOT TO BE REPUBLISHED

* नवीन शब्दांचे अर्थ.

विवंचना – काळजी, उपयुक्त – उपयोगी,

प्रतिक्रिया – मत व्यक्त करणे, झकास – मस्त, चांगला,

मुकाट्याने – काहीही न बोलता

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिही.

1. मधू कोणते पदार्थ आवडीने खात असे?
2. रविवारी सकाळी मधू कोठे गेला होता?
3. आईने जेवणासाठी काय केले होते?
4. कोशिंबीर कशाची केली होती?
5. मधूच्या स्वप्नात आलेल्या फळांची नावे सांग.
6. आईच्या चेहऱ्यावर हसू का आले?

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे तीन ते चार वाक्यात लिही.

1. रविवारच्या जेवणाचा बेत ऐकून मधूने काय केले?
2. स्वप्नात आलेल्या पालेभाज्यांनी मधूला कोणता सल्ला दिला?
3. कोणत्या भाज्या कच्या खाल्याने अधिक पोषक घटक मिळतात?
4. समतोल आहार म्हणजे काय?
5. आईला आनंद का झाला?
6. मधूने जेवताना तक्रार का केली नाही?

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

इ. या पाठात आलेल्या व तुला माहीत असलेल्या इतर पालेभाज्यांची यादी कर.

1. फळभाज्यांची यादी कर.
2. तुला माहीत असलेल्या कडधान्यांची नावे लिही.

ई. जोड्या जुळव.

अ		ब	
1.	मेथी, पालक	1.	कोशिंबिरीच्या भाज्या
2.	बटाटा, नवलकोल,भात,गहू	2.	स्निग्ध पदार्थ
3.	गाजर	3.	हिमोग्लोबीन, खनिजे
4.	दूध, तूप	4.	पिष्टमय पदार्थ
5.	मूळा,काकडी, टोमॅटो	5.	जीवनसत्वे

© @KTBS TO BE REPUBLISHED

विशेषण

* खालील वाक्यांचे वाचन कर व अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.

1. राजू उंच मुलगा आहे.
2. बाबांनी मला नवीन दप्तर आणले.
3. लहान मुले मला आवडतात.
4. हिरवा रंग छान वाटतो.
5. मला परिक्षेत दहापैकी दहा गुण मिळाले.
6. माधवने शंभर रुपये साठवले आहेत.
7. मुलींना कच्चा आंबा आवडतो.
8. मनोजने धारवाडी पेढे आणले.
9. शहाणी मुले आईवडिलांचे ऐकतात.

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्द नामाची विशेष माहिती देतात. उदा. उंच मुलगा. यात 'मुलगा' हे नाम व 'उंच' हे नामाची विशेष माहिती सांगते. शंभर रुपये यात नामाची संख्या सांगते.

यावरुन आपण हे निश्चितपणे सांगू शकतो की, नामाविषयी अधिक (जास्त) माहिती सांगणाऱ्या शब्दाला विशेषण म्हणतात.

विशेषण जाणून घेण्यासाठी वाक्यातील नामाला कसा किंवा किती हा प्रश्न विचारावा.

उदा. 1. मला गोड पदार्थ आवडतात.

'पदार्थ' नाम. कसा पदार्थ ? 'गोड'पदार्थ म्हणून 'गोड' हे विशेषणआहे..

© KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

2. रमेशने दोन रुपये आणले.

'रुपया' नाम. किती रुपये आणले? 'दोन' हे विशेषण आहे.

* नामाला 'कसा' हा प्रश्न विचारुन येणारे उत्तर 'गुण' दाखविते.
* नामाला 'किती' हा प्रश्न विचारुन येणारे उत्तर 'संख्या' किंवा प्रमाण दाखविते.
* यावरुन 'गुण विशेषण' आणि 'संख्या विशेषण' असे विशेषणाचे दोन प्रकार मानतात.
* कोणतीही पाच गुण विशेषणे व पाच संख्या विशेषणे लिही.

क्रियापद

* **खालील वाक्ये वाचा.**

1. रश्मी पाचव्या इयत्तेत शिकते.
2. कोल्हापूरला माझे मामी-मामा असतात.
3. मला आमरस फार आवडतो.

वरील वाक्यात 'शिकते' 'असतात' आणि 'आवडतो' हे अधोरेखित शब्द 'क्रियावाचक' आहेत. 'शिकणे' 'असणे' आणि 'आवडणे' या क्रिया आहेत.

वाक्याचा अर्थ पूर्ण करणाऱ्या क्रियावाचक शब्दाला 'क्रियापद' म्हणतात.

* खाली दिलेल्या वाक्यात कंसातील क्रियापदांची योग्य रुपे घालून वाक्य पूर्ण कर.

1. मामांनी आईला बेळगावच्या गाडीत ..... (बसविणे)
2. मला माझ्या मामा-मामींचा आदर .....(वाटणे)

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

3. रश्मी रोजनिशी ..... (लिहिणे)

4. गोविंद फुले .....(आणणे)

5. गाय दूध ..... (देणे)

कर्ता, कर्म, क्रियापद

* खालील वाक्ये पाहा.

1. कोल्होबाने सर्कस काढली.
2. गुरुजी पोट धरुन हसले.
3. बेडकी बैलाएवढी फुगली.

'काढली' हे क्रियापद आहे. याचा मूळ शब्द 'काढणे' हा आहे.

'फुगली' हे क्रियापद असून 'फुगणे' हा मूळ शब्द आहे.

'हसले' हे क्रियापद आहे. तर मूळ शब्द 'हसणे' आहे.

कर्ता शोधताना क्रियापदावर लक्ष केंद्रित करा. क्रियापदाचा मूळ शब्द किंवा धातू शोधा. क्रियापदाच्या या मूळ शब्दास 'णारा' किंवा 'णारी' प्रत्यय जोडा.

आता क्रियापदाला 'कोण' असा प्रश्न विचारा म्हणजे कर्ता सापडेल.

उदा. कोल्होबाने सर्कस काढली. सर्कस काढणारा कोण?

1. कोल्होबा. म्हणून 'कोल्होबा' हा कर्ता.
2. गुरुजी पोट धरुन हसले. हसणारे कोण?

   गुरुजी. म्हणून गुरुजी हा कर्ता.
3. बेडकी बैलासारखी फुगली. फुगणारी कोण?

   बेडकी. म्हणून बेडकी कर्ता.

कर्ता म्हणजे 'क्रिया' करणारा किंवा करणारी आणि क्रिया करणारे.

© RTBS NOT TO BE REPUBLISHED

* आता ही वाक्ये वाचा .

1. आजीने गोष्ट सांगितली.

2. नीताला रंगपेटी बक्षीस मिळाली.

वरील दोन्ही वाक्ये पहा. या वाक्यात 'सांगितली' हे क्रियापद आहे. आता सांगण्याची क्रिया कोणावर घडते. गोष्टीवर घडते. म्हणून येथे 'गोष्ट' हे कर्म.

नीताला रंगपेटी बक्षीस मिळाली. या वाक्यात मिळाली. हे क्रियापद आहे. आता मिळण्याची क्रिया कोणावर घडते? 'रंगपेटीवर' म्हणून 'रंगपेटी' हे कर्म आहे.

* आजीने गोष्ट सांगीतली. सांगणारी कोण? आजी म्हणून आजी कर्ता सांगण्याची क्रिया कोणावर घडते? गोष्टीवर. म्हणून 'गोष्ट' हे कर्म.

* नीताला रंगपेटी बक्षीस मिळाली. मिळवणारी कोण? नीता ही कर्ता.

  मिळवण्याची क्रिया कोणावर घडते? रंगपेटीवर हे कर्म

* लक्षात ठेवा

  क्रिया करणारा तो 'कर्ता'

  क्रिया ज्यावर घडते ते 'कर्म'

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

पाठ 14

आता उठवू सारे रान

S1K2M6

आता उठवू सारे रान

आता पेटवू सारे रान

शेतकऱ्यांच्या राज्यासाठी लावू पणाला प्राण..... ।।धृ।।

किसान मजूर उठतील

कंबर लढण्या कसतील

एकजुटीची मशाल घेऊनी पेटवतील हे रान .....।।1।।

कोण आम्हा अडवील

कोण आम्हा रडवील

अडवणूक करणाऱ्यांची उडवू दाणादाण .....।।2।।

शेतकऱ्यांची फौज निघे

हातात त्यांच्या बेडी पडे

तिरंगी झेंडे घेती गाती स्वातंत्र्याचे गान.....।।3।।

पडून ना राहू आता

खाऊ ना आता लाथा

शेतकरी कामकरी मांडणार हो ठाण .....।।4।।

* साने गुरुजी

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

* नवीन शब्दांचे अर्थ.

किसान – शेतकरी, **एकजुट** – एकता,

कामकरी – कामकरणारा, **मजूर** – काबाड कष्ट करणारा

ठाण मांडणे – एकाच ठिकाणी बसून रहाणे (पण येथे या कवितेत ठाण मांडणे म्हणजे निश्चयाने सांगणे असा अर्थ घ्यावा.)

कंबर कसणे – निर्धार करणे.

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

1. शेतकऱ्यांच्या राज्यासाठी काय करायचे आहे?
2. एकजुटीची मशाल घेऊन कोण कंबर कसणार आहेत?
3. दाणादाण कोणाची उडणार आहे?
4. स्वातंत्र्याचे गान शेतकरी कसे गाणार आहेत?

आ. वाक्यात उपयोग कर.

1. ठाण मांडणे
2. कंबर कसणे
3. प्राणपणाला लावणे
4. रान पेटविणे

इ. तू देशासाठी काय करु शकतोस याबद्दल 10 ते 15 ओळीत लिही.

© KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

ई. या कवितेत काही शब्द परकीय भाषेतील आहेत.

उदा. किसान → हिंदी

मशाल → अरबी

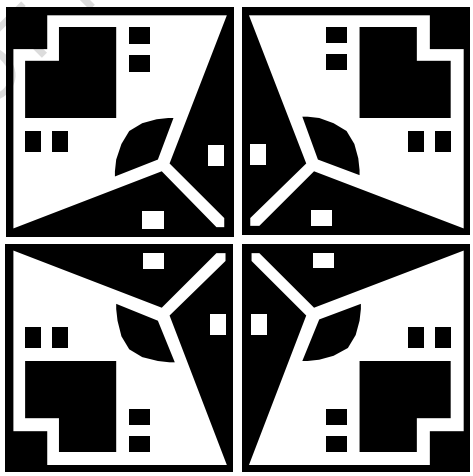
मजूर → फारसी

बेडी → हिंदी

याचप्रमाणे मराठी भाषेत वापरले जाणारे इतर भाषेतील शब्द दिले आहेत. ते लक्षात ठेव.

संस्कृत	फारसी	अरबी	हिंदी	कन्नड	इंग्रजी
अग्नी	अगरबत्ती	अजब	डर	अडकित्ता	अर्जंट
अतिथी	अजमास	दप्तर	अचानक	अण्णा	स्टेशन
गिरी	अंजीर	अफवा	सडक	अप्पा	काँप्युटर

(शिक्षकांच्या सहाय्याने वेगवेगळ्या भाषेतून मराठी भाषेत उपयोगात आणलेल्या शब्दांची यादी कर. वरील प्रमाणे तक्ता कर. वर यादीत दिलेले शब्द सोडून आणखी वेगळे तीन शब्द प्रत्येक भाषेसाठी लिही. हा तक्ता कागदावर किंवा वहीत करायचा आहे.)

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

पाठ 15

एफ् एम् रेडिओ

पहिली सत्र परीक्षा संपून नुकतीच सुट्टी पडली होती. दुसऱ्या दिवशी दसऱ्याचा सण होता. राधिका व शुभम मामाच्या गावी आले होते. रविवार म्हणजे सुट्टीचा दिवस. उशीरा उठणे, सर्व कामे निवांत करणे ही नेहमीची गोष्ट. पण दसरा होता म्हणून त्या दिवशी सर्वजण लवकर उठून आपापली कामे लवकर आवरत होते. शुभमला राहवले नाही, म्हणून तो मामाला म्हणाला.

शुभम् : मामा, आज सुट्टीचा दिवस आहे. इतक्या घाईने का तयार होताय?

मामा : अरे ! तुला नाही का माहित रेडिओवर आज 'आपली आवड' हा गाण्यांचा खास कार्यक्रम प्रसारित होणार आहे.

राधिका : होय शुभम् आपण नाही का 'सांग सांग भोलानाथ' हे आपल्या आवडीचं गाणं प्रसारित करण्यासाठी कळविले आहे?

शुभम् : होय? तर मग मज्जा येणार.

(एवढ्यात मामा एक छोटा रेडिओ घेऊन खोलीत येतात)

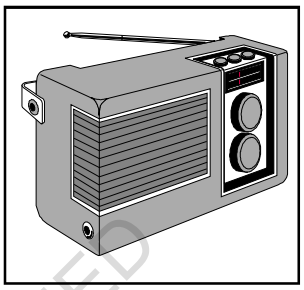
© SCERT NOT TO BE REPUBLISHED

राधिका : मामा, हा छोटासा इलेक्ट्रिक डबा कशासाठी आणला आहे तुम्ही?

मामा : अगं वेडे, हा रेडिओ आहे.

शुभम् : अरे वा ! रेडिओ, इतका लहान. मी आजच पाहिला.

मामा : करमणुकीच्या साधनामध्ये रेडिओला अधिक महत्व आहे. सर्व लोक अगदी आवडीने रेडिओ ऐकतात.

राधिका : मामा, टि.व्ही., ट्रॅन्झिस्टर, टेपरेकॉर्डर ही सुध्दा करमणुकीची साधनेच ना?

मामा : होय, अगदी बरोबर.

शुभम् : मामा, आमच्या घरी एक जुना मोठा रेडिओ आहे. आणि हा तर अगदी छोटा दिसतोय.

मामा : बाळ, हा एफ्.एम्. रेडिओ आहे.

शुभम् : मामा, एफ्.एम्. म्हणजे काय हो?

मामा : एफ्.एम्चे पूर्णरुप आहे. 'फ्रिक्वेन्सी मॉड्युलेशन' फ्रिक्वेन्सी म्हणजे वारंवारता. रेडिओ लहरी प्रक्षेपित करताना आपल्या सोयीसाठी त्याच्या वारंवारते मध्ये थोडा बदल केलेला असतो. त्यामुळे आवाज एकदम सुस्पष्ट ऐकू येतो. याला एफ्.एम्. म्हणतात.

राधिका : मामा, हे कोणी शोधून काढलं?

मामा : याचा शोध एडविन हॉवर्ड आर्मस्ट्रॉंग या शास्त्रज्ञाने लावला.

शुभम् : मामा, हा आवाज कोठूनही येतो?

मामा : नाही नाही, यासाठी खास प्रक्षेपण केंद्रे उभारलेली असतात.

राधिका : प्रक्षेपण केंद्र म्हणजे काय मामा?

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

मामा : प्रक्षेपण केंद्र म्हणजे जेथून खास यंत्रेणेमार्फत हवेमध्ये रेडिओ लहरीचे प्रक्षेपण आणि प्रसारण केल जातं, ते ठिकाण.

राधिका : मग तो आवाज येथे कसा काय ऐकू येतो?

मामा : हे पाहा. रेडिओ लहरीच्या प्रक्षेपणासाठी काही ठराविक वारंवारतेची गरज असते. मात्र एफ्.एम्. साठी फक्त 87.5 ते 108.0 मेगा हर्टस् या दरम्यानच्या वारंवारतेचाच वापर करतात. प्रत्येक चॅनेल साठी काही ठराविक किलो हर्टसच्या फरकात या वारंवारता दिल्या जातात. श्रोत्यांनी आपला रेडिओ या विशिष्ठ वारंवारतेशी जुळवून घेतला की एफ्.एम्. चॅनेल लागतो. मग आवाज ऐकू येतो.

शुभम् : आपल्याकडे याची सुरुवात केव्हा झाली?

मामा : भारतात 1990 च्या दरम्यान याची सुरुवात झाली. पण आता शेकडो चॅनल्स उदयास आली आहेत.

शुभम् : हे सुरु करण्यासाठी काय करावं लागत?

मामा : यासाठी खासगी कंपन्याना भारत सरकारच्या माहिती प्रसारण खात्याकडे काही विशिष्ट रक्कम भरुन परवाना घ्यावा लागतो.

राधिका : मामा, यामध्ये फक्त गाणीच ऐकायला मिळतात का?

मामा : नाही नाही, गाण्याबरोबरच चित्रपट गीते, करमणुकीचे कार्यक्रम, हवामानासंबंधी माहिती, मान्यवरांच्या मुलाखती, असे अनेक कार्यक्रम ऐकायला मिळतात.

शुभम् : मामा, या रेडिओवर कोणकोणते चॅनल्स ऐकता येतात?

मामा : भारतामध्ये रेडिओ मिर्ची, टोमॅटो एफ्.एम्., रेड एफ्.एम्., बिग एफ्.एम्., रेनबो या बरोबरच आकाशवाणीची एफ्.एम्. चॅनेल्स खूप लोकप्रिय आहेत.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

राधिका : याची किंमत खूप जास्त असेल ना?

मामा : नाही, किंमत अगदी कमी आहे. त्यामुळे सर्व सामान्य लोकांना ते घेण्यास परवडण्यासारखे आहे.

शुभम् : मामा, आमच्या काकांच्या खिशातून गाण्याचा आवाज ऐकू येतो. तो याचाच असेल ना?

मामा : होय, अगदी खिशात मावेल एवढ्या आकाराचे रेडिओ आज बाजारात उपलब्ध आहेत. त्याचबरोबर काही मोबाईल संचामध्येही एफ्.एम्. ची सुविधा उपलब्ध असते.

शुभम् : मामा, आज आम्हाला खूपच छान माहिती सांगितलीत. (कार्यक्रमाची वेळ होते. 'आपली आवड' हा कार्यक्रम सुरु होतो. सर्वांचे कान रेडिओच्या आवाजाकडे लागतात. कार्यक्रमाच्या निवेदकाचा आवाज येतो आपली आवड या लोकप्रिय कार्यक्रमात सर्व श्रोत्यांचे मनापासून स्वागत. आपल्या आवडीचं पहिल गीत आज आम्ही खास मुलांसाठी प्रसारित करीत आहोत. 'सांग सांग भोला नाथ')

आपल्याच आवडीचं गीत प्रसारित होत असल्याचे पाहून सर्वांना मनापासून आनंद होतो. मुले तर भलती खूष होऊन ऐकू लागतात.

सांग सांग भोला नाथ
पाऊस पडेल का?
शाळे भोवती तळे साचून
सुट्टी मिळेल का?

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

* नवीन शब्दांचे अर्थ.

प्रसारित करणे	–	सगळीकडे पसरविणे
सत्र	–	भाग
मान्यवर	–	प्रसिद्ध व्यक्ती
उपलब्ध	–	सहज मिळणारे
निवांत	–	शांतपणे, गडबड न करता
श्रोता	–	ऐकणारा
प्रक्षेपण करणे	–	सोडणे, प्रसारित करणे
निवेदक	–	सांगणारा
चॅनल (इंग्लिशशब्द)	–	वाहिनी

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिही.

1. रेडिओवर कोणता कार्यक्रम प्रसारित होणार होता?
2. मामा खोलीत काय घेऊन आले?
3. एफ्.एम्. म्हणजे काय?
4. एफ्.एम् चा शोध कोणी लावला?
5. प्रक्षेपण केंद्र म्हणजे काय?

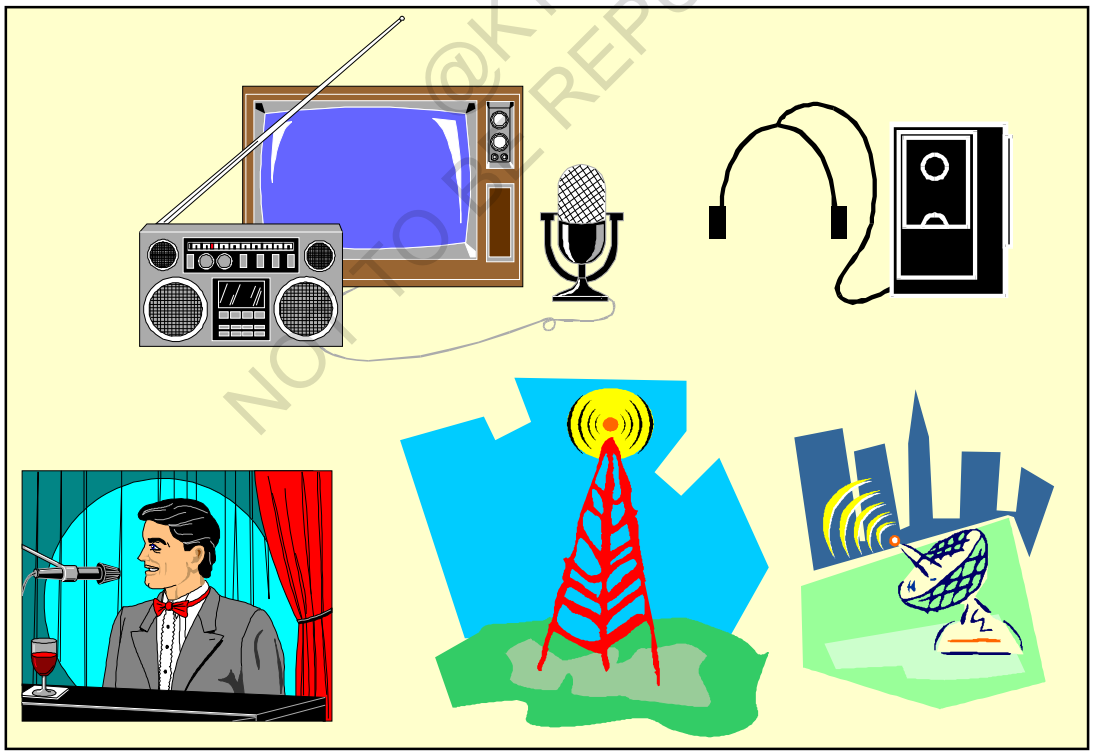
आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे 2 ते 3 वाक्यात लिही.

1. कोणत्याही चार करमणुकीच्या साधनांची नावे लिही.
2. एफ्.एम्.चा आवाज सुस्पष्ट कसा ऐकू येतो?
3. नवीन चॅनेल सुरु करण्यासाठी काय करावं लागतं?
4. एफ्.एम्. मधून कोणकोणती माहिती मिळते?

© KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

इ. जोड्या जुळव.(या जोड्यामध्ये या पाठाशी संबंधित एक जोडी आहे. परंतु या पाठात त्याचा उल्लेख आलेला नाही. तू शोधून लिही)

'अ'	'ब'
1. टि.व्ही.	1. एफ्.एम्.चॅनल
2. एफ्.एम्. रेडिओ	2. फिरते ध्वनी यंत्र
3. रेडिओ मिर्ची	3. रेडिओचा शोध
4. मोबाईल	4. करमणुकीचे साधन
5. मार्कोनी	5. एडविन हावर्ड आर्मस्ट्रॉंग
	6. टेलिफोन

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

क्रिया विशेषण

* खालील वाक्ये वाचून अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.

1. उद्या शाळेला सुट्टी आहे.
2. रघू दररोज अभ्यास करतो.
3. तो नेहमी शाळेला लवकर येतो.
4. रजनी सावकाश चालते.
5. ती गटागटा पाणी पिते .

या उदाहरणातील अधोरेखित शब्द क्रियापदाची विशेष माहिती दर्शवितात.

* क्रियापदाबद्दल विशेष माहिती सांगणाऱ्या शब्दाला क्रियाविशेषण असे म्हणतात.

क्रियापदाला आपण कसा / कशी / कधी हा प्रश्न विचारला की आपणाला उत्तरात 'क्रियाविशेषण' मिळते.

उदा. 1. रघु दररोज अभ्यास करतो.

या वाक्यात आपण जर क्रियापद 'अभ्यास करतो' याला 'कधी'? हा प्रश्न विचारला तर 'दररोज' हे उत्तर मिळते.

2. ती गटागटा पाणी पिते.

या वाक्यात क्रियापद 'पिते' याला 'कशी'? हा प्रश्न विचारला तर 'गटागटा' हे उत्तर मिळते.

म्हणून,'दररोज' आणि 'गटागटा' हे शब्द क्रियाविशेषण आहेत.

© KTDS NOT TO BE REPUBLISHED

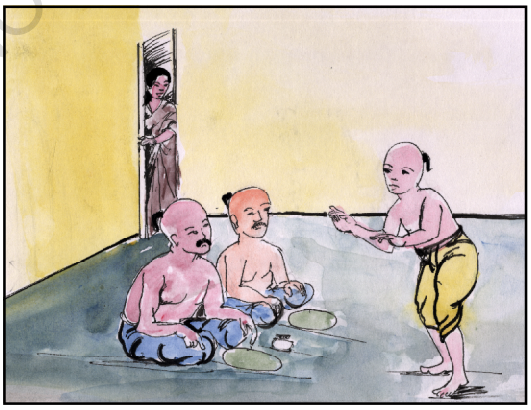
पाठ 16

चतुर मैत्रीण

खूप वर्षा पूर्वीची गोष्ट आहे. एक छोटसं गाव. त्या गावात सर्व लोक मिळून मिसळून रहात असत. गावापासून सुमारे एक मैल अंतरावर एक नदी वहात होती. त्या नदीच्या काठावर सुंदर देऊळ होते. सणावाराला देवाच्या दर्शनाला आजबाजूच्या गावातील लोक जमत. त्या देवळातील पूजा एक भटजी करत. ते मनाने फार चांगले होते. लोकांच्या कल्याणासाठी देवाजवळ प्रार्थना करत. उदरनिर्वाहासाठी देवळात येणारे भक्त जे देतील त्यावरच त्यांना भागवावे लागे.

त्या भटजींना एक सवय होती, देवळातील दुपारची आरती झाल्यानंतर घरी परत येत असताना दोन तीन माणसांना जेवायला घेऊन येत. त्यांची पत्नी रोज दोन किंवा तीन लोकांना पुरेल एवढाच स्वयंपाक करायची. अचानक आलेल्या अतिथींचे जेवण झाल्यावर बऱ्याचदा तिला उपाशी रहावे लागे. तिने अनेकदा आपल्या पतीला असे न करण्याची विनंती केली.

पण त्यांची सवय काही कमी होईना. ती दिवसें दिवस अशक्त होऊ लागली. तिच्या मैत्रिणीने तिची परिस्थिती ओळखून तिला एक उपाय सुचविला. भटजींची पत्नी या गोष्टीला प्रथम तयार होईना. पण तिच्या मैत्रिणीने तिला सांगितले की तुझी वारंवार होणारी उपासमार चुकवायची असेल तर मी सांगते तो उपाय कर. भटजींची पत्नी त्या गोष्टीला तयार झाली.

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

नेहमीप्रमाणे दुपारच्या सुमारास भटजी दोन अतिथींना घेऊन आले. पत्नीने त्यांचे स्वागत केले. ''उन्हातून आलात बसा. थोडं पाणी प्या'' म्हणून त्यांना पाणी दिले. दोघे अतिथी आनंदित होऊन बसले. तेवढ्यात भटजींची पत्नी भटजीना म्हणाली,''घरातील प्यायचे पाणी संपले आहे. तेव्हा कृपया नदीला जाऊन एक घागर पाणी घेऊन येता का? मी तो पर्यंत जेवणाची व्यवस्था करते''.भटजी आनंदाने पाणी आणण्यासाठी घागर घेऊन नदीकडे गेले.

भटजींच्या पत्नीने घरात येऊन दोन्ही अतिथींना पण दिसेल अशा जागेवर एक पाठ ठेवला. त्या पाटावर एक मुसळ ठेवले. त्याला हळदकुंकू, गंध लावले. फुले घातली. उदबत्ती ओवाळली. आरती केली व फळांचा नैवेद्य दाखविला. त्यानंतर अतिथीना प्रसाद देऊ लागली. अतिथीनी प्रसाद घेताना विचारलं,''ताई ही कसली पूजा केलीस?''

भटजींची पत्नी डोळ्यात पाणी आणून त्यांना म्हणाली,''तुम्हाला काय सांगू, माझे पती रोज कोणाला तरी जेवायला बोलावून आणतात. पोटभर जेवायला लावतात. त्यानंतर त्यांना ते मुसळ घेऊन मारायला सुरुवात करतात.'' म्हणून मी रोज मुसळाची पूजा करुन त्याची प्रार्थना करते की अतिथीना तुझा मार लागू देऊ नको.'' हे ऐकल्यानंतर त्या दोघा अतिथीना घाम फुटला. ते जेवणाला न थांबता भरभर घराबाहेर पडले. तेवढ्यात पाणी घेऊन भटजी आले. त्यांनी आपल्या पत्नीला अतिथी का निघून चालले आहेत असा प्रश्न विचारला. तेव्हा ती म्हणाली,''हे आलेले पाहुणे आपल्या घरातील एकुलते एक मुसळ मागू लागले. त्यांना मी ते देत नाही म्हणाले, म्हणून ते रागाने निघाले आहेत''

© MSCERT NOT TO BE REPUBLISHED

भटजीना आपल्या बायकोचा राग आला. आपल्याला पाहिजे तर नवीन मुसळ आणता येईल. पण त्यांना मुसळ द्यायला पाहिजे. असे म्हणून ते मुसळ घेऊन त्या दोन अतिथींच्या मागे,'' थांबा ! थांबा ! '' म्हणून जाऊ लागले. त्या अतिथींना वाटले की हा भटजी आता आपल्याला मुसळाने मारणार. ते वेगाने पळू लागले. गावातल्या लोकांना त्यांनी प्रकार सांगितला. गावच्या लोकांना खरे वाटले. आजूबाजूच्या गावात ही बातमी पसरली. तेव्हापासून त्या भटजींच्या घरी जेवायला जायचे लोक बंद झाले. भटजींची पत्नी मात्र मनोमन खुष झाली. तिने आपल्या मैत्रिणीचे आभार मानले.

* नवीन शब्दांचे अर्थ.

कल्याण – सुख, चांगले, मंगल. **उपासमार** – खायला काहीही न मिळणे

उदरनिर्वाह – चरितार्थ, पोट भरण्याचे कार्य.

अतिथी – पाहुणा **मनोमन** – मनापासून

घाम फुटणे – भीती वाटणे.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

1. गावातील लोक कसे रहात असत ?
2. नदी कोठे होती ?
3. भटजींना कोणती सवय होती ?
4. भटजींच्या पत्नीला उपाशी का रहावे लागे ?
5. भटजींच्या पत्नीने भटजींना कोणते काम सांगितले ?
6. भटजींच्या पत्नीने कशाची पूजा केली ?
7. भटजी अतिथींच्या मागे का लागले ?

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे दोन ते तीन वाक्यात लिही.

1. भटजींची पत्नी अशक्त का होऊ लागली?

2. मैत्रिणीने भटजींच्या पत्नीला कोणता सल्ला दिला असेल?

3. अतिथी भटजींच्या घरातून न जेवताच का पळाले?

इ. रिकाम्या जागा भर.

1. नदीच्या काठावर ..... देऊळ होते.

2. भटजींची पत्नी दिवसें दिवस ..... होऊ लागली.

3. अतिथींना तिने ..... पाणी दिले.

4. भटजी ..... पाणी आणण्यासाठी नदीवर गेले.

5. आपल्याला पाहिजे तर ..... मुसळ आणता येईल.

ई. उदाहरणात दर्शविल्याप्रमाणे तक्ता पूर्ण कर.

उदा.	जा	जातात
1.	खा	
2.	गा	
3.	ये	
4.	पळ	
5.	कर	
6.	लिही	

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

उ. उदाहरणात दर्शविल्याप्रमाणे खालील शब्दात लपलेला दुसरा शब्द शोधून लिही व त्या शब्दाचा वापर करुन रिकाम्या जागा भर.

उदा. सुमन मन

1. कवन .....
2. हरण .....
3. कापूस .....
4. दुपार .....
5. सवय .....

उदा. लहान बाळाचे मन निरागस असते.

1. ..... रक्षण आमची जबाबदारी आहे.
2. तू खेळात .....लास तरी त्या खेळात भाग घे.
3. एकच आंबा .....नकोस.
4. गावातील लोकांनी पिंपळाखाली ..... बांधला.
5. माझे ..... आता 11 वर्षे आहे.

ऊ. समानार्थी शब्द लिही.

पती, पाणी, फूल, नदी, मैत्रीण.

_____ _____ _____

_____ _____ _____

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

शब्दयोगी अव्यय

* पुढील वाक्ये वाच. अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.

1. टेबलाखाली चेंडू आहे.
2. लिंबोणीच्या झाडामागे चंद्र लपला.
3. आमची शाळा घरापासून जवळ आहे.
4. मजूर वर्षभर श्रम करतात.
5. कोणाविषयी वाईट बोलू नये.
6. वहिनीसाठी नवीन साडी आण.

* वरील वाक्यात नामाला म्हणजे शब्दाला जोडून काही शब्द आले आहेत.

उदा. टेबलाखाली 'टेबल' या नामाला 'खाली'
झाडामागे 'झाड' या नामाला 'मागे'

* यावरुन आपण असे म्हणू शकतो की, जे शब्द नामांना, सर्वनामांना जोडून येतात, व शब्दामध्ये संबंध दर्शवितात. त्यांना 'शब्दयोगी अव्यय' म्हणतात.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

स्वाध्याय

* खालील क्रियाविशेषण लक्षात ठेव.

आता, आधी, सध्या, उद्या, परवा, केव्हा, जेव्हा, नेहमी, दिवसभर, वारंवार, येथे, खाली, दूर, मागून, वरुन, आपोआप, मुद्दाम, सावकाश, पट्कन, झट्कन, थोडा, भरपूर, पूर्ण.

* खालील वाक्यातील क्रियाविशेषणे ओळखून लिही.

1. बाळ खुद्कन हसले. _____
2. प्रगती मोठ्याने रडत होती. _____
3. माझे आजोबा दिवसा झोपतात. _____

* खालील वाक्यातील शब्दयोगी अव्यये ओळखून लिही.

1. झाडाखाली शेतकरी बसला आहे. _____

2. तो रात्रभर घोरतो. _____

3. कोणापाशी काही मागू नये. _____

4. उद्यापासून परीक्षा सुरु होणार. _____

5. देवासारखा आलास तू. _____

6. तुझ्यासाठी हे पुस्तक आणलयं. _____

7. रात्री घराबाहेर जाऊ नकोस. _____

8. बंगल्यासमोर बाग आहे. _____

उभयान्वयी अव्यय

* खालील दिलेल्या वाक्यांचे वाचन करुन अधोरेखित शब्दांचे निरीक्षण कर.

1. आई आणि आजी देवळात गेल्या आहेत.
2. पुस्तक, वही व पेन घेऊन मी अभ्यास करु लागलो.
3. मी झट्कन जातो, अन् पट्कन येतो.
4. अक्षयने अभ्यास केला, म्हणून तो पास झाला.
5. तू ये किंवा न ये, मी जाणार.
6. तू जा पण पट्कन परत ये.

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्द दोन शब्द किंवा वाक्यांना जोडतात. दोन शब्द किंवा दोन वाक्ये जोडणाऱ्या शब्दांना 'उभयान्वयी अव्यय' म्हणतात.

© KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

केवलप्रयोगी अव्यय

* खालील वाक्यातील अधोरेखित शब्दांचे वाचन कर.

1. शाब्बास ! तू खरच चांगली मुलगी आहेस.
2. अबब ! किती उंच इमारत ही !
3. अरे हट् ! मी अस कधीच म्हटल नव्हतं !
4. अरे रे ! गरीब विचारा.
5. चुप् ! काहीही सांगू नकोस मला.
6. अय्या ! किती छान फूल आहे हे !

वरील वाक्यातील अधोरेखित शब्द बोलणाऱ्याच्या मनातील आनंद, दु:ख, आश्चर्य, राग, इत्यादी भावना व्यक्त करतात.

* जे शब्द वाक्यात स्वतंत्र असून मनातील भावना व्यक्त करतात. त्यांना 'केवलप्रयोगी अव्यय' म्हणतात.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

स्वाध्याय

* खालील वाक्यातील उभयान्वयी अव्यय ओळखून लिही.

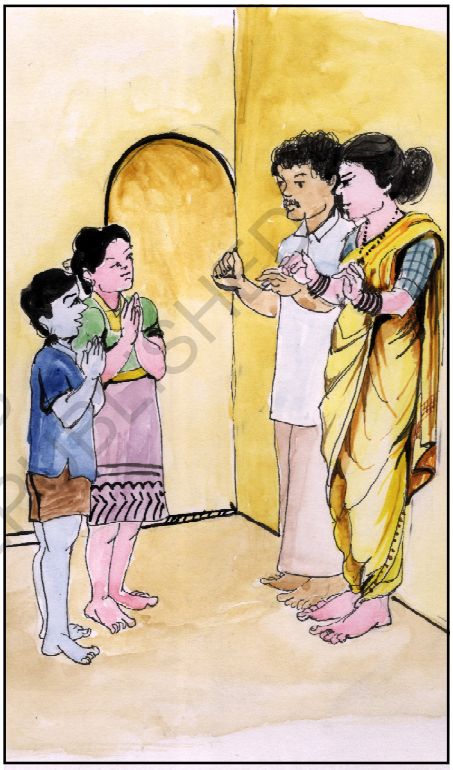
1. पाऊस पडला आणि चिखल झाला.
2. गरीबाला दान द्या अथवा मदत करा.
3. त्याने बोलावलं म्हणून तो गेला.
4. तू ये नाहीतर मी जातो.
5. सायकल मोडली कारण त्यावर दोघे बसलो.
6. तुला नवीन कपडे हवेत की बूट हवेत.
7. तू ये मग मी जाईन.
8. देह जावो अथवा राहो.

* कमीत कमी दहा केवलप्रयोगी अव्ययाचे शब्द लिही.

पाठ 17

देवतुल्य आई बाबा

R6S8L6

देवतुल्य बाबा माझे, देवतुल्य आई,
पुजा रोज करितो त्यांची, अन्य देव नाही ।।धृ।।

पेटवून त्यांच्यापाशी , दोन नेत्रज्योती,
लावुनिया पावन होतो, चरणधूळ माथी
सदा मागतो मी त्यांचे वरदहस्त डोई ।।1।।

शुध्द भाव आणिक त्यांच्या मनी वसे प्रेम.
वचन सत्य बोलायचा, असे नित्य नेम
भल्याबुऱ्या परिणामाचा, खेदखंत नाही।।2।।

नभाहून मोठी माया, हृदय सागराचे
समाधान खेळे सदनी, शांति वैभवाचे
प्रपंचात राहूनियां, सत्वशील राही ।।3।।

* **उमाकांत काणेकर**

© @KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

* नवीन शब्दांचे अर्थ.

देवतुल्य	–	देवासमान
माथा	–	कपाळ, मस्तक
नेत्र	–	डोळे
डोई	–	डोके
चरण	–	पाय
सदन	–	घर
वरदहस्त	–	आशीर्वाद
पावन	–	पवित्र
नेम	–	वसा
सत्वशील	–	सात्विक

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिही.

1. देवतुल्य कोण आहेत?
2. कवी माथी काय लावून पावन होतो?
3. आई बाबा नित्य नेमाने कोणते वचन बोलत असतात?
4. कवी रोज कोणाची पूजा करतो?
5. आई बाबांची माया कशाहून मोठी आहे?

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे 2 3 वाक्यात लिही.

1. आई बाबांच्या अंगी कोणता भाव आहे? व मनी काय आहे?
2. त्याच्या घरी समाधान कशामुळे खेळत आहे?

3. कवीने आपल्या आई वडिलांची सेवा कशा पध्दतीने केली आहे?

4. तू तुझ्या आई बाबांबद्दल काय लिहिशील?

इ. खालील कवितेच्या ओळी पूर्ण कर.

1. पेटवून ....
....
.... वरदहस्त डोई.

2. नभाहून ....
....
.... राही.

ई. खालील शब्दांचे समानार्थी शब्द लिही.

1. आई –
2. बाप –
3. डोळे –
4. नभ –
5. सागर –

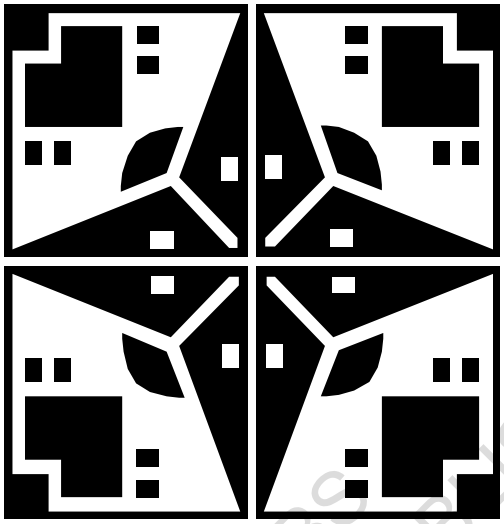
उ. या कवितेतील यमक साधणारे शब्द उदाहरणाप्रमाणे लिही.

उदा. आई नाही

1. नेत्रज्योती .....
2. प्रेम .....
3. सागराचे .....

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

ऊ. कवितेतील 'म' या अक्षरापासून तयार होणारे शब्द शोध, लिही व वाच.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

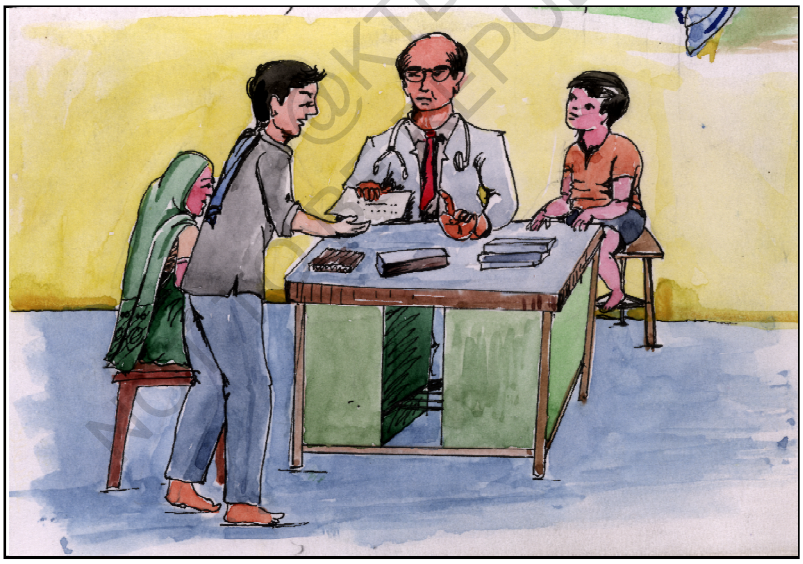
पाठ 18

दिनूचे बिल

U6Q3X3

दिनूचे वडील डॉक्टर होते. दिनू कधी कधी त्यांच्याबरोबर दवाखान्यात जात असे. तेथे पुष्कळसे लोक येत असत. कोणी तपासून घेण्यासाठी येत. कोणी औषध घेण्यासाठी येत. कोणी म्हणे, ''डॉक्टर, माझे पोट दुखत आहे. मला तपासा.'' तर कोणी म्हणे,'' डॉक्टर, मला खोकला आणि सर्दी झाली आहे.'' डॉक्टर त्यांना तपासत असत. तपासून औषधे देत. तर कुणाला इंजक्शनही द्यावे लागे. तपासणी झालेले लोक जाताना डॉक्टरना विचारत असत. '' डॉक्टर माझे बिल किती झाले? ते सांगा.''

दिनू एका लहानशा खुर्चीवर बसून ते सारे पहात असे, आणि ऐकत असे. दवाखान्यातल्या बऱ्याचशा गोष्टी त्याला आता कळू लागल्या होत्या. पण बिल म्हणजे काय ते अजून त्याला कळले नव्हते.

दिनूने एके दिवशी वडिलांना विचारले,''बाबा, बिल म्हणजे काय हो?'' डॉक्टरनी टेबलावरचा एक कागद घेतला आणि दिनूला दाखवला, ''हे बघ, याला बिल म्हणतात. वाच.'' डॉक्टर म्हणाले. दिनू तो कागद वाचू लागला.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

	रुपये पैसे
* रोग्याला तपासल्याबद्दल	50 =00
* एक्स रे काढल्याबद्दल	150=00
* रक्त तपासल्याबद्दल	100=00
* औषध दिल्याबद्दल	80=00
एकूण रुपये	**380=00**

दिनू ते बिल कितीतरी वेळ वाचत होता. तो एकदम मधेच हसला. त्याला काय वाटले कुणास ठाऊक. काहीतरी विचार त्याच्या डोक्यात आला.

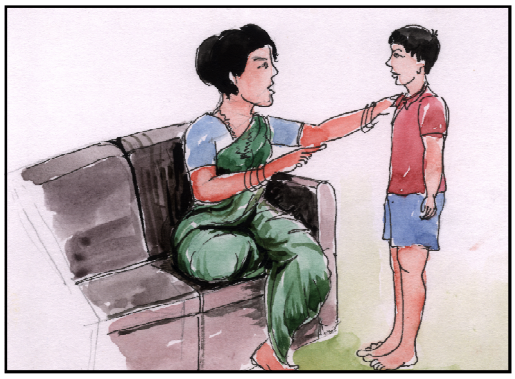
घरी गेल्यावर दिनू आपल्या खोलीत गेला. आणि कागदावर त्याने आपल्या आईच्या नावाने बिल तयार केले.

	रुपये पैसे
* आज बागेतून फुले आणल्याबद्दल	1=00
* बाळाला दोन तास सांभाळल्याबद्दल	4=00
* शेजारी काकूना निरोप दिल्याबद्दल	1=50
* दुकानातून नारळ आणल्याबद्दल	1=50
* घरकामात मदत केल्याबद्दल	2=00
एकूण रुपये	**10=00**

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

ते बिल त्याने आईच्या खोलीत नेऊन ठेवले.

दुसऱ्या दिवशी दिनू सकाळी उठला. त्याच्या उशाशी 10 रुपये ठेवलेले दिसले. दिनूने ते उचलले. तेवढ्यात तेथे ठेवलेला एक कागद त्याच्या दृष्टीस पडला. त्याच्यावर काहीतरी लिहीलेले होते. त्याने कागद उचलला व चटकन वाचला. आईने दिनूच्या नावाने बिल तयार केले होते.

	रुपये	पैसे
* लहानपणापासून पाचवीत येईपर्यंत वाढविल्याबद्दल	काही	नाही
* अनेकदा आजारपणात दिवसरात्र जागून काळजी घेतल्याबद्दल	काही	नाही
* गोष्टी सांगून करमणूक केल्याबद्दल	काही	नाही
* वाचायला शिकविल्याबद्दल	काही	नाही
* जत्रेत नेऊन आईस्क्रीम व खेळणी दिल्याबद्दल	काही	नाही
एकूण रुपये	**काही**	**नाही**

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

दिनूच्या डोळ्यात एकदम पाणी आले. त्याचा गळा भरुन आला. त्याच्या हातातला कागद गळून पडला. ते पैसे घेऊन तो तसाच आईकडे धावत गेला. काही न बोलता त्याने आईला पैसे परत दिले. व आईच्या मांडीवर डोके ठेवून रडू लागला.

आईने दिनूला कुरवाळले. व त्याच्या गालाचा मुका घेत ती म्हणाली,''बाळा, जीवनातल्या सगळ्याच गोष्टींची अशी बिले करुन किंमत करता येत नाही.''

दिनू ओशाळला व त्याने आईच्या कुशीत आपले डोके लपविले. त्याला त्याची चूक कळून आली.

* **आचार्य प्र.के. अत्रे.**

* **नवीन शब्दांचे अर्थ.**

कुरवाळणे – गोंजारणे एक्स रे – क्ष किरण.
डॉक्टर – वैद्य ओशाळणे – लाज वाटणे
बिल(इंग्लिश शब्द) – खर्चाचा तपशील देणारा कागद
दृष्टीस पडणे – दिसणे

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिही.

1. दिनूचे वडील कोण होते?
2. दिनू वडिलांबरोबर कोठे जात असे?
3. काय पाहिल्यावर दिनूला हसू आले?
4. आईने दिनूच्या उशाशी किती रुपये ठेवले होते?
5. दिनूने घरकामात मदत केल्याची किंमत किती लावली होती?
6. आईने दिनूला किती रुपयांचे बिल पाठविले होते?
7. तुला पैसे मिळाल्यावर तू काय करतोस?

आ. खालील प्रश्नांची उत्तरे 2–3 वाक्यात लिही.

1. दिनूच्या वडिलांकडे लोक कशासाठी येत असत?
2. आईचे बिल पाहून दिनूची अवस्था कशी झाली?
3. आईने दिनूला कोणता बोध सांगितला?

इ. खालील वाक्ये कोणी कोणाला म्हटली आहेत ते संदर्भानुसार लिही.

1. ''बाबा, बिल म्हणजे काय हो?''
2. ''बाळा, जीवनातल्या सगळ्याच गोष्टींची बिले करुन किंमत करता येत नाही.''
3. ''डॉक्टर, माझे पोट दुखते आहे''
4. ''हे बघ, याला बिल म्हणतात. वाच.''

ई. हा पाठ वाचून तुला याच पुस्तकातील कोणता भाग आठवला? त्यातील दोन ओळी लिही.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

वर्णमाला

'दसरा' हा एक शब्द आहे. तो उच्चारताना 'द','स','रा' हे तीन ध्वनी आपल्या मुखावाटे बाहेर पडतात. ते कागदावर किंवा पाटीवर लिहून दाखविताना आपण 'द','स','रा' या खुणांनी (चिन्हानी) लिहितो.

मुखावाटे बाहेर पडणाऱ्या ध्वनींच्या खुणानाच आपण 'अक्षरे' म्हणतो. 'अक्षर' म्हणजे न संपणारे किंवा खूप वर्ष टिकणारे. आता खूप वर्ष टिकणारी अक्षरे आपण कशाने लिहीतो? निळ्या किंवा काळ्या रंगाच्या शाईने आपण ही अक्षरे लिहितो. मग ही शाई बाटलीतली असो किंवा बॉलपेनमधील असो. तसेच वेगवेगळ्या रंगाने अक्षरे रंगवतो. घरांची नावे, दुकानांचे फलक, युवक मंडळाचे फलक वेगवेगळ्या रंगाने रंगविलेले तुम्ही पाहिले आहेत ना ! रंग म्हणजे 'वर्ण'. म्हणून वर्णाने लिहिलेली अक्षरे म्हणजेच 'वर्ण'.

आता दसरा याशब्दातील अक्षरात द,अ,स,अ,र,आ हे मूलध्वनी आहेत. 'दिवाळी' या शब्दात द,इ,व,आ,ळ,ई हे मूळचे ध्वनी आहेत. मुखावाटे उच्चारले जाणारे हे मूलध्वनी आपण रंगाने म्हणजे वर्णाने लिहून ठेवतो म्हणून यांना 'वर्ण' असे म्हणतात.

मराठी भाषेत एकूण 48 मूलध्वनी, म्हणजे वर्ण असून या वर्णाच्या मालिकेला वर्णमाला असे म्हणतात. ही वर्णमाला म्हणजेच 'मुळाक्षरे' होय.

आता आपण ही वर्णमाला किंवा मुळाक्षरे कोणती ते पाहू.

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ऌ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः,

क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ,ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण,

त, थ, द, ध, न, प, फ, ब,भ, म, य, र, ल, व, श, ष,

स, ह, ळ.

© KYBS NOT TO BE REPUBLISHED

वाचा. उच्चार करताना ध्वनीकडे लक्ष द्या.

स्वर :	अ, इ, उ, ऋ	ऱ्हस्वस्वर.
	आ, ई, ऊ	दीर्घस्वर.
	ए, ऐ, ओ, औ	संयुक्त स्वर.
	अं	अनुस्वार.
	अ:	विसर्ग.

व्यंजन : वर्गीय व्यंजने. (क, च, ट, त, प)

क्, ख्, ग्, घ्, ङ्,

च्, छ्, ज्, झ्, ञ्,

ट्, ठ्, ड्, ढ्, ण्,

त्, थ, द्, ध्, न्,

प्, फ्, ब्, भ् ,म्,

अवर्गीय व्यंजने य्, र्, ल्, व् , श्, ष्,स्, ह्, ळ तर **'क्ष', 'ज्ञ' ही संयुक्त व्यंजने आहेत.**

प्रश्न : 1. वर्गीय व्यंजने कोणती ते सांगा.

2. अवर्गीय व्यंजने कोणती ते सांगा.

3. संयुक्त व्यंजने कोणती?

वाचा आणि ध्वनीतील फरक ओळखा.

अ	ह	अननस	हरण
ए	य	एडका	यम
ओ	व	ओढा	वरण
न	ण	नळ	कण
ल	ळ	लचका	कमळ
श	ष	शतक	षटक
स		ससा	

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

अल्पप्राण	महाप्राण	अल्पप्राण	महाप्राण	अनुनासिक
अल्पप्राण	महाप्राण	अल्पप्राण	महाप्राण	अनुनासिक
क	ख	ग	घ	ङ
च	छ	ज	झ	ञ
त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म

* कृती : 1. नाक बंद करुन पुढील उच्चार कर. ज्ञ, ञ, ष, न, म.

2. एका मुलांने 'क' वर्गीय व्यंजने म्हणावीत. तर दुसऱ्याने 'च' वर्गीय व्यंजने म्हणावीत.असा खेळ सारखा चालू ठेवावा.

3. महाप्राण व्यंजने एकापाठोपाठ म्हणावीत.

* रिकाम्या जागी योग्य 'वर्ण' लिहून शब्द पूर्ण करा.

___ र व त (प,क) भ ___ जी (ट, क)

* खालील स्वरांपासून सुरु होणारे शब्द लिहा.

आ, इ, ए, ऐ, ऊ

स्वाध्याय

1. वर्ण म्हणजे काय?
2. अल्पप्राण व महाप्राण ध्वनींची यादी करा.
3. वर्गीय व्यंजनांचा तक्ता करा.
4. अवर्गीय व्यंजनांचा तक्ता तयार करा.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

जोडाक्षरे

स्वर आणि व्यंजने कशाला म्हणतात, ते आपण पाहिले. स्वर हे पूर्ण उच्चाराचे वर्ण असल्यामुळे त्यांना मुळाक्षरे म्हणतात. तसेच एखाद्या व्यंजनात स्वर मिसळला म्हणजे अक्षर तयार होते. याचाच अर्थ असा की स्वरयुक्त व्यंजन हे पूर्ण अक्षर बनते.

* खालील शब्द वाचा.

1. पक्व
2. तप्त
3. क्षत्रिय
4. ज्ञानेश्वर

वरील शब्दातील अधोरेखित अक्षरांची फोड खालील प्रमाणे करतात.

1. क्व = क् + व् + अ
2. क्ष = क् + ष् + अ
3. प्त = प् + त् + अ
4. ज्ञा = द् + न् + य + आ

क्व, प्त, ही जोडाक्षरे आहेत. क्ष व ज्ञा ही जोडाक्षरे दिसत नसली तरी ती जोडाक्षरे आहेत. हे नीट ध्यानात ठेवा. लागोपाठ येणाऱ्या दोन व्यंजनात स्वर मिसळतो. तेव्हा जोडाक्षर तयार होते.

कधी कधी जोडाक्षरात प्रारंभी दोन पेक्षा अधिक व्यंजने येतात. या बाबत खालील उदाहरणे पहा.

1. स् + त् + य् + आ = स्त्या
2. ष् + ट् + र् + अ = ष्ट्र

© KTDS NOT TO BE REPUBLISHED

येथे 'स्त्या' आणि 'ष्ट्र' ह्या प्रत्येक जोडाक्षरात प्रारंभी तीन व्यंजने आली असून त्यांत शेवटी स्वर मिसळला आहे. या वरुन जोडाक्षर कशाला म्हणायचे याची आपल्याला कल्पना येईल. ज्या अक्षरात प्रारंभी दोन किंवा अधिक व्यंजने असून शेवटी त्यांत स्वर मिसळतो, त्या अक्षराला जोडाक्षर म्हणतात.

स्वाध्याय

1. जोडाक्षर म्हणजे काय? पाच जोडाक्षरे लिही.

2. खालील जोडाक्षरे तयार कर, आणि ती जोडाक्षरे असलेले तीन शब्द लिही. तीन शब्द लिहून त्या शब्दांचा उपयोग करुन तीन वाक्ये शिक्षकांच्या मदतीने लिही.

   1. क् + त् + ई
   2. ज् + य + आ
   3. ध् + र् + अ

3. पाठ क्रमांक 1 'मधुला पडलेले स्वप्न' पाठातील जोडाक्षरी शब्द शोधून लिही.

....

....

....

....

....

....

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 19

तेनालीरामाचे चातुर्य

कृष्णदेवरायांच्या दरबारात तेनालीराम हा अतिशय चाणाक्ष सल्लागार होता. अडचणीतून मार्ग काढण्यात तो तरबेज होता.

एकदा कृष्णदेवरायांच्या राज्यात भीषण दुष्काळ पडला. विहिरींचे पाणी आटले, तलाव कोरडे पडले, जनावरे पाण्यावाचून तडफडू लागली. लोकांच्या नजरा आकाशाकडे लागल्या. त्यावर्षी दुष्काळामुळे शेती पिकली नाही. धान्याचे भाव खूपच वाढले. कृष्णदेवरायांनी त्यावर्षी कर माफी जाहीर केली. पण पुढील वर्षी बियाणे आणायला पैसे कोठून आणायचे हा मोठा प्रश्न शेतकऱ्यासमोर होता.

त्यामुळे कृष्णदेवरायांनी शेतकऱ्यांना बियाणे आणण्यासाठी पाचशे मोहरा द्यायच्या तसेच पाऊस व्यवस्थित झाल्यास येणाऱ्या उत्पन्नातून दिलेली पूर्ण रक्कम शेतकऱ्यांनी परत करायची, अशी योजना आखली. राज्यातल्या खेड्यापाड्यांमध्ये रक्कम पोहोचवणे सोपे काम नव्हते. म्हणून या कामी खजिनदारांनी मंत्र्याकडे मदत मागितली. मंत्र्यांनी सेनापतीला मदत करण्यास सांगितले. सेनापतीने सुभेदारावर विभागवार जबाबदारी सोपवली. सुभेदारांनी सरदारांना पैसे पोहोचते करण्यास सांगितले. तर सरदारांनी सैनिकांना शेतकऱ्यांकडे पाठविले. सैनिकांनी शेतकऱ्यांकडून रक्कम मिळाल्या बद्दल पावत्या लिहून घेतल्या. शेतकऱ्यांनीही अडचणीच्या काळात मिळणारी मदत स्विकारली, व पावत्या लिहून दिल्या.

दुसऱ्याच वर्षी निसर्गाच्या कृपेने पाऊस चांगला झाला. नद्या नाले खळाळून वाहू लागले. तलांवाना, विहिरींना पाणी आले. पेरण्या झाल्या. शेतं डोलू लागली. पिकं तरारली. कापणी झाली. भरपूर उत्पन्न मिळाले. शेतकऱ्यांना खूप समाधान झाले. ठरल्याप्रमाणे कर्जाची रक्कम परत करायला सुरुवात केली. कोषागारात रक्कम पुन्हा जमा होऊ लागली.

कृष्णदेवरायानी खजिनदाराकडे किती लोकांनी रक्कम परत केली, याची आकडेवारी मागितली. खजिनदाराने दिलेली आकडेवारी पाहून कृष्णदेवरायांना धक्काच बसला. अजून निम्म्या शेतकऱ्यांनीसुध्दा रक्कम परत केली नव्हती. कृष्णदेवराय संतापले. ते

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

म्हणाले,''यावर्षी भरपूर उत्पन्न होऊनही शेतकरी कर्जफेडीला विलंब करतात. ही चांगली गोष्ट नाही. वेळेवर पैसे परत न देणे ही अनीती आहे. अशा शेतकऱ्यांना शिक्षा केली पाहिजे. पंधरा दिवसात कर्जफेड न केल्यास शेतकऱ्यांवर जप्ती आणा,'' संतापलेल्या महाराजांचे बोलणे ऐकून तेनालीराम म्हणाला,''महाराज चौकशी न करता शिक्षा फर्मावणे हा न्याय नव्हे. आपल्या आदेशाने लोकांवर अन्याय होण्याची शक्यता आहे. आपण मला आठ दिवसाचा अवधी द्यावा.'' कृष्णदेवरायांनी तेनालीरामची मागणी मान्य केली.

तेनालीराम वेषांतर करुन गावोगावी हिंडत होता. त्याला कोणीही ओळखले नव्हते. पीक भरपूर येऊनही शेतकऱ्यांच्या चेहऱ्यावर आनंद दिसत नव्हता. याचे त्याला आश्चर्य वाटत होते. एका शेतकऱ्याच्या ओसरीवर रात्र घालविण्यासाठी तो थांबला. शेतकऱ्याची पत्नी ताट वाढून पतीला जेवणासाठी हाक मारत होती. शेतकरी मात्र खिन्न होऊन बसला होता. पत्नीने विचारलं,''कसली काळजी करताय? काय झाल?'' तेव्हा शेतकरी उदास होऊन म्हणाला,''अगं राजाकडून कर्ज घेतलंय ते परत करायचंय. घेताना तीनशे मोहरा घेतल्या पण देताना मात्र पाचशे द्यायच्यात. कुठून आणणार मी वरच्या दोनशे मोहरा.''

यावरुन तेनालीरामच्या सर्वकाही लक्षात आले रक्कम देताना मधल्या लोकांनी भ्रष्टाचार केल्याचे त्याच्या लक्षात आले. तो तातडीने राजधानीत परतला. दरबारात

तेनालीराम येताच कृष्णदेवरायांनी विचारले,''रामन् ! झाली का तुझी चौकशी ? काय शोध लावून आलास? शेतकऱ्यांचे पैसे वेळेवर का आले नाहीत?''

तेनालीराम म्हणाला,''महाराज आपण एक बर्फाचा तुकडा मला द्यावा. म्हणजे तुमच्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे मिळतील'' कर्जाच्या रक्कमेचा आणि बर्फाच्या तुकड्याचा एकदुसऱ्याशी काय संबंध? असा प्रश्न सर्व दरबाऱ्यांच्या चेहऱ्यावर दिसत होता. महाराजांनी बर्फाचा तुकडा मागवला आणि तेनालीरामच्या हातात दिला. तेनालीराम म्हणाला,''आता हा बर्फाचा तुकडा दरबारातील प्रत्येकाने हातात घ्यावा. व पुढच्यास द्यावा.'' बर्फाचा तुकडा फिरुन महाराजाकडे आल्यामुळे तो तुकडा वितळून बराच लहान झाला होता. तेनालीराम म्हणाला,''महाराज ! आपण मला पातेल्याच्या आकाराचा बर्फ दिला होता. पण तोच बर्फाचा तुकडा तुम्हाला परत मिळाला तेव्हा वाटीच्या आकाराचा झाला. बर्फाचा आकार कमी होण्याचे कारण म्हणजे अनेकांनी त्याची केलेली हाताळणी. अशाच प्रकारे आपण सद्भावनेने पाचशे मोहरांचे कर्ज प्रत्येक शेतकऱ्याला देण्याचा आदेश दिला खरा. पण खजिनदाराने मंत्र्याला व मंत्र्याने सेनापतीला, सेनापतीने सुभेदारांना, सुभेदारांनी सरदाराला, सरदारांनी सैनिकांना, शेवटी सैनिकांनी शेतकऱ्यांना पैसे द्यायचे . या सर्व प्रक्रियेत पाचशे मोहरा शेतकऱ्यानां मिळाल्याच नाहीत.पण गरीब शेतकऱ्यांनी नाईलाजाने पावत्या लिहून दिल्या.''

''आपल्याला मिळाली त्यापेक्षा अधिक रक्कम शेतकरी कुठून देणार? आपणच ठरवावे की शेतकऱ्यावर जप्ती की ओल्या झालेल्या हातांना शिक्षा द्यावी?'' महाराजानी भ्रष्टाचारात सामील झालेल्याना शिक्षा दिली. सर्व दरबार तेनालीरामच्या या उत्तराने अवाक् झाला होता. गावकरी व शेतकऱ्यांनी तेनालीरामचा जयजयकार केला. निरपराध शेतकऱ्यांना न्याय मिळाला होता. तेनालीरामच्या चातुर्यावर कृष्णदेवरायसुध्दा प्रसन्न झाले होते.

© WTRS NOT TO BE REPUBLISHED

* नवीन शब्दांचे अर्थ

चाणाक्ष – हुशार, चतुर **चातुर्य** – शहाणपणा

तरबेज – कुशल **ओसरी** – सोपा

मोहर – एक सोन्याचे नाणे **फर्माविणे** – हुकूमदेणे

कोषागार – खजिना **दरबारी** – दरबारातील मानकरी

कर – राज्य चालविण्यासाठी नागरिकांनी सरकारकडे भरावयाची रक्कम

खजिनदार – खजिन्याची जबाबदारी सांभाळणारा अधिकारी

कृतज्ञ – उपकाराची जाणीव असणारा

विलंब – उशीर. **हताळणी** – वापर. **सद्भावना** – चांगली वृत्ती

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिही.

1. तेनालीराम हा कोण होता?
2. शेती का पिकली नाही?
3. राजाने शेतकऱ्यांना पाचशे मोहरा कशासाठी दिल्या?
4. तेनालीराम वेषांतर करुन कोठे हिंडत होता?
5. न्याय कोणाला मिळाला होता?
6. कृष्णदेवराय कोणावर प्रसन्न झाले?

आ. दोन किंवा तीन वाक्यात उत्तरे लिही.

1. दुष्काळ पडल्यामुळे काय काय घडले?
2. शेतकऱ्यांना कशाचे खूप समाधान झाले?
3. काही शेतकऱ्यांनी पैसे का परत केले नाहीत?
4. बर्फाचा तुकडा लहान कसा झाला?
5. शेतकऱ्यांनी तेनालीरामचा जयजयकार केव्हा केला?

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

इ. समानार्थी शब्द लिही.

1. पाणी ..... 4. आकाश .....
2. खूप ..... 5. माफी .....
3. नदी ..... 6. सद्‌भावना .....

ई. खालील वाक्ये घडलेल्या घटनेनुसार क्रमवार लिही.

1. निरपराध शेतकऱ्यांना न्याय मिळाला होता.
2. शेतकऱ्यांचे खूप समाधान झाले.
3. राजाने शेतकऱ्यांना बियाणे आणण्यासाठी पाचशे मोहरा दिल्या.
4. राज्यात भीषण दुष्काळ पडला होता.
5. तेनालीरामच्या चातुर्यावर कृष्णदेवराय प्रसन्न झाले.
6. बर्फाचा तुकडा दरबारातील प्रत्येकाने हातात घ्यावा व पुढच्यास द्यावा.

उ. खालील व्यक्तीचा त्यांच्या हुद्दयानुसार क्रम लाव.

मंत्री, सरदार, शेतकरी, राजा, सेनापती, सुभेदार, सैनिक.

ऊ. पुढे दिलेल्या शब्दांचा योग्य क्रम जुळवून अर्थपूर्ण शब्द तयार कर.

1. व रा कृ दे ष्ण य .....
2. जी न र ख दा .....
3. गा षा को र .....
4. बा र र द .....
5. हा रा म ज .....
6. ना द् स व भा .....
7. तु र्य चा .....

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

संधी

संधी हा शब्द 'संध' या शब्दापासून बनला आहे. संध म्हणजे सांधणे, एकरुप होणे. पहिल्या शब्दातील शेवटचा वर्ण व दुसऱ्या शब्दातील पहिला वर्ण हे एकमेकात मिसळतात. त्या दोन वर्णांचा एक वर्ण तयार होतो. वर्णांच्या एकत्र होण्याच्या क्रियेला 'संधी' म्हणतात.

* **संधीचे प्रकार**
  1. स्वरसंधी
  2. व्यंजनसंधी
  3. विसर्गसंधी

* **खालील दिलेले शब्द वाच.**

1. देवालय 2. सुरेंद्र 3. उमेश
4. गणेश 5. सूर्यास्त 6. चंद्रोदय

* **वरील प्रत्येक शब्दात दोन शब्द सामावले आहेत.**

1. देवालय या शब्दात असलेले शब्द देव आणि आलय
2. सुरेंद्र या शब्दात असलेले शब्द सुर आणि इंद्र
3. उमेश या शब्दात असलेले शब्द उमा आणि ईश
4. गणेश या शब्दात असलेले शब्द गण आणि ईश
5. सूर्यास्त या शब्दात असलेले शब्द सूर्य आणि अस्त
6. चंद्रोदय या शब्दात असलेले शब्द चंद्र आणि उदय

* **या आधी दिलेल्या शब्दांची उजळणी कर.**

उदा. देवालय, सुरेंद्र, उमेश, गणेश, सूर्यास्त आणि चंद्रोदय

यातील प्रत्येक शब्दात सामावलेले दोन शब्द ही पाहिले. या शब्दातील स्वर ओळखू.

उदा. देवालय या शब्दात देव आणि आलय हे दोन शब्द येतात.

NOT TO BE REPUBLISHED @KTDS

'देव' हा शब्द उच्चारताना शेवटच अक्षर 'व' म्हणताना त्यातून येणारा स्वर 'अ' उमेश या शब्दात उमा आणि ईश हे दोन शब्द येतात त्यातून येणारा स्वर 'आ'

* या आधी वाचलेल्या शब्दातील दोन्ही शब्दांचा विचार करु.

उदा. देवालय यात आलेले शब्द देव आणि आलय

म्हणून पहिल्या शब्दातील शेवटच्या अक्षराचा स्वर 'अ'

दुसऱ्या शब्दातील पहिल्या अक्षराचा स्वर 'आ'

म्हणून येथे अ + आ असे करावे.

त्याचप्रमाणे उमेश शब्दातील उमा आणि ईश.

पहिल्या शब्दातील शेवटच्या अक्षराचा स्वर 'आ'

दुसऱ्या शब्दातील पहिल्या अक्षराचा स्वर 'ई'

म्हणून येथे आ + ई असे करावे.

देवालय आणि उमेश या शब्दांची फोड पुढे करुन दाखविली आहे. ती पहा.

1. देवालय

= देव + आलय

= व् + अ + आ

= आ हा 'आ' व पुढे काना देऊन ठेवलेला आहे.

= देवालय

2. उमेश

= उमा + ईश

= म् + आ + ई

ए हा 'ए' म वर मात्रा देऊन ठेवला आहे.

= उमेश

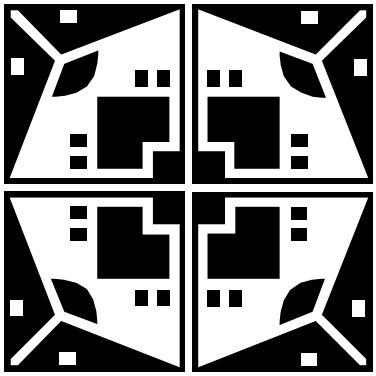
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

* वरील उदाहरणात दिल्याप्रमाणे, दोन्ही शब्दांतील दोन स्वर एकत्र केले असता तयार होणाऱ्या संधीला स्वरसंधी म्हणतात.

* पुढील शब्द व त्यांचे स्वर व संधीचे वाचन कर.

दोन पदे	त्यात येणारे स्वर	स्वरसंधी	जोडशब्द /संधीशब्द
सूर्य +अस्त	अ+अ	आ	सूर्यास्त
देव +आलय	अ+आ	आ	देवालय
विद्या+अर्थी	आ+अ	आ	विद्यार्थी
महिला+आश्रम	आ+आ	आ	महिलाश्रम
हरि+ईश	इ+ई	ई	हरीश
गिरि+ईश	इ+ई	ई	गिरीश
मही+ईश	ई+ई	ई	महीश
गुरु+उपदेश	उ+उ	ऊ	गुरुपदेश

नियम 1. वरील उदाहरणावरुन आपण असे म्हणू शकतो की ऱ्हस्व किंवा दीर्घ स्वरापुढे तोच स्वर ऱ्हस्व किंवा दीर्घरुपात आल्यास त्या दोहोंबद्दल त्याच जातीचा एकच दीर्घ स्वर येतो.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

स्वाध्याय

* खाली दिलेल्या शब्दांत कोणकोणते दोन शब्द सामावलेले आहेत, ते ओळखून लिही.

1. गजेंद्र 2. नरेंद्र 3. हिमालय 4. महिलाश्रम

5.महेश 6.गिरीश 7. महेश्वर 8. गुरुपदेश

* खाली दिलेल्या शब्दातील शेवटच्या अक्षराचा स्वर ओळख

1. गज 2. गण 3. सूर्य 4. चंद्र 5. रमा

6. प्रश्न 7. मही 8. गुरु 9. महा 10. एक

11.प्रीती 12. मनु 13. देव 14. गिरी 15. ने

* पुढील तक्ता पूर्ण कर.

दोन पदे	त्यात येणारे स्वर	स्वरसंधी	जोडशब्द /संधीशब्द
हिम + आलय			
वृध्द + आश्रम			
योगी +ईश			
ऋषी + ईश्वर			
चंद्र + अस्त			
गण + ईश			
कवि + इच्छा			
मुनी + ईश			
मंत्र + आलय			
अनाथ + आश्रम			

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

खालील शब्द व त्यांचे स्वर व संधीचे वाचन कर

दोन पदे	त्यात येणारे स्वर	स्वरसंधी	जोडशब्द /संधीशब्द
ईश्वर + इच्छा	अ +इ	ए	ईश्वरेच्छा
रमा + ईश	आ + ई	ए	रमेश
सूर्य + उदय	अ +उ	ओ	सूर्योदय
महा + उत्सव	आ +उ	ओ	महोत्सव
देव + ऋषी	अ + ऋ	अर्	देवर्षी
महा + ऋषी	आ + ऋ	अर्	महर्षी

नियम 2 अ किंवा आ पुढे इ किंवा ई आल्यास स्वराऐवजी 'ए' येतो. अ किंवा आ पुढे उ किंवा ऊ आल्यास 'ओ' येतो. अ किंवा आ पुढे ऋ आल्यास 'अर्' येतो.

खालील शब्द व त्यांचे स्वर व संधीचे वाचन कर

दोन पदे	त्यात येणारे स्वर	स्वरसंधी	जोडशब्द /संधीशब्द
एक + एक	अ + ए	ऐ	एकैक
सदा + एव	आ + ए	ऐ	सदैव
मत + ऐक्य	अ + ऐ	ऐ	मतैक्य
प्रजा + ऐक्य	आ + ऐ	ऐ	प्रजैक्य
जल + ओघ	अ + ओ	औ	जलौघ
गंगा + ओघ	आ + ओ	औ	गंगौघ
महा + औषधी	आ + औ	औ	महौषधी

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

स्वाध्याय

* पुढील तक्ता पूर्ण कर.

दोन पदे	त्यात येणारे स्वर	स्वरसंधी	जोडशब्द /संधीशब्द
लंका + ईश्वर			
गण + ईश			
चंद्र + उदय			
देव + ऋषी			
उमा + ईश			
महा + उत्सव			
गज + इंद्र			
सुर + ईश्वर			
प्रश्न + उत्तर			
हिम + ईश			

* पुढील तक्ता पूर्ण कर.

दोन पदे	त्यात येणारे स्वर	स्वरसंधी	जोडशब्द /संधीशब्द
लोक + एक			
वृक्ष + औदार्य			
कर्ण + औदार्य			
कृपा + ओघ			
विद्या + ऐश्वर्य			
भव + औषधी			
शब्द + ऐश्वर्य			

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 20

ज्योत

आधी होते मी दिवटी
शेतकऱ्यांची आवडती
झाले इवली मग पणती
घराघरातून मिणमिणती ।।1।।

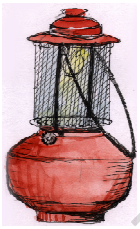

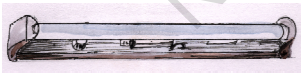
समई केले मला कुणी
देवा पुढती नेवोनी
निघुनी आले बाहेर
सोडित काळासा धूर ।।2।।

काचेचा मग महाल तो
कुणी बांधुनी मज देतो
कंदिल त्याला जन म्हणती
मीच तयातिल परि ज्योती ।।3।।

बत्तीचे ते रुप नवें
पुढे मिळाले मज बरवें
वरात मज वाचून अडे
झगमगाट तो कसा पडे ।।4।।

आतां झाले मी बिजली
घरे मंदिरे लखलखती
देवा ठाऊक काय पुढे
नवा बदल माझ्यात घडे ।।5।।

एकच ठावे काम मला
प्रकाश द्यावा सकलाला
कसलेही मज रुप मिळो
देह जळो अन् जग उजळो ।।6।।

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

* नवीन शब्दांचे अर्थ

झगमगाट – चकचकीत

लखलख – तेजस्वी प्रकाश

सकल – सर्व

देह – शरीर

जन – लोक

मज – मला, माझ्यासाठी

दिवटी – लहान मशाल

बिजली – वीज

मिणमिणते – मंद प्रकाश देते

ठावे – माहित

उजळो – प्रकाशमय होवो

इवली – लहान

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

1. दिवटी कोणाची आवडती होती?
2. समई कोठे लावतात?
3. या कवितेत काचेचा महाल कोणास म्हटले आहे?
4. वरात कोणावाचून अडते?
5. दिव्याची ज्योत कोणता संदेश देते?

आ. खालील उदाहरणाप्रमाणे कवितेतील पाच लयबध्द शब्द लिही.

उदा. पणती – मिणमिणती

1. बाहेर
2. म्हणती
3. नवे
4. बिजली
5. मिळो

@KVBS NOT TO BE REPUBLISHED

इ. गाळलेल्या जागी कवितेतील योग्य शब्द लिही

1. एकच ..... काम .....

..... द्यावा सकलाला

.....मज .....मिळो

देह ..... अन ..... उजळो

ई. खाली दिलेल्या कवितेच्या ओळी वाचून अनुलेखन कर

चपल तुझे चरण जरा या घरी स्थिरावे

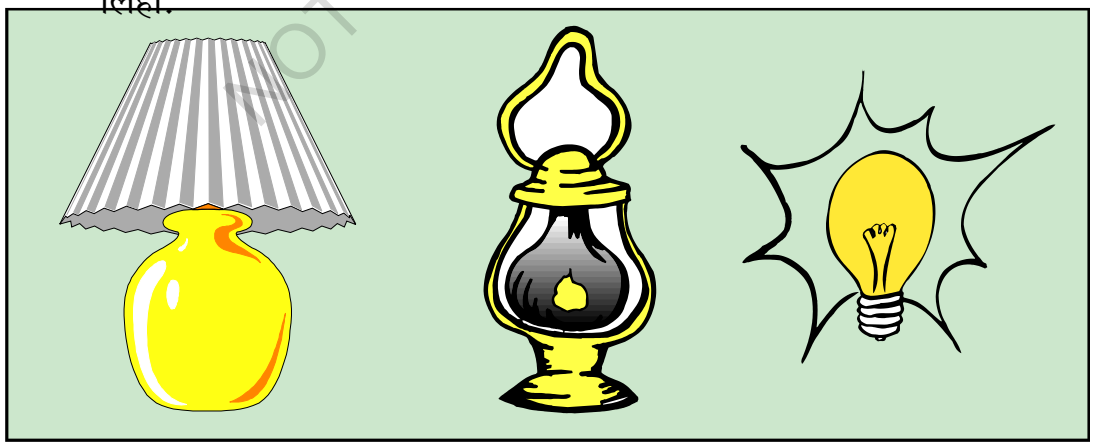
आणि दिव्य किरण तुझे अंतरी शिरावे

आपल्याला दिव्य

किरण कोण देतो?

उ. ज्योत या कवितेतील वर्णन केलेल्या प्रकाशदीपांचे वर्णन टप्याटप्प्याने 8 ते 10 ओळीत लिही.

ऊ. ज्योत सर्वांना प्रकाश देते. हा ज्योतीचा गुण आहे.दुसऱ्याचा गुण घ्यावा, असे याच पुस्तकात कोणत्या कवितेत सांगितले आहे? त्या ओळी पहा व पुन्हा लिही.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 21

श्री बसवेश्वर

विजयापूर जिल्ह्यात बागेवाडी नावाचे एक गाव आहे. सुमारे आठशे वर्षापूर्वी तेथे मंडिगे मादिराज नावाचे एक गृहस्थ राहात असत. त्यांच्या पत्नीचे नाव मादलंबिका होते. पती पत्नी शिवाची उपासना करीत असत. त्यांच्या पोटी एक मुलगा झाला. त्याचे नाव 'बसवण्णा' असे ठेवले.

लहानपणीसुध्दा बसवेश्वरांचे आचार विचार इतर सर्वसाधारण मुलाप्रमाणे नव्हते. ते फार बुध्दिमान व विचारी होते. कोणत्याही गोष्टीवर विचार केल्याशिवाय ते आपले मत देत नसत. बसवेश्वर आठ वर्षाचे झाले. कृष्णा व मलप्रभा या नद्यांच्या संगमावर संगमेश्वर हे एक शांत, रम्य व सुंदर मंदिर आहे. या ठिकाणी त्यांनी आपला विद्याभ्यास केला. अध्ययन संपताच त्यावेळेच्या सामाजिक दोषांकडे त्यांचे लक्ष गेले, समाज सुधारणा करुन लोककल्याण साधण्याचा त्यानी निश्चय केला.

त्यावेळी बिदर जिल्ह्यातील कल्याण येथे बिज्जल नावाचा राजा होता. बलदेव हा त्यांचा मुख्यमंत्री होता. बलदेव हा बसवेश्वरांचा मामा होय. बलदेवने आपली एकुलती एक मुलगी गंगाबिंका हिच्याशी बसवेश्वरांचा विवाह करुन दिला. बलदेवने बसवेश्वरांची योग्य अशा सरकारी कामावर नेमणूक केली. बसवेश्वरांचा प्रामाणिकपणा, सरळ व सात्विक स्वभाव, विचाराप्रमाणे आचार, राज्यकारभाराचे सामर्थ्य, लोकांच्या कल्याणाची तळमळ पाहून बिज्जलास आनंद झाला. त्यांची त्यांच्यावर खूप मर्जी बसली.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

बलदेवच्या मृत्यूनंतर बिज्जलाने मुख्यमंत्री म्हणून बसवेश्वरांची नेमणूक केली. बसवेश्वर मुख्यमंत्री झाल्यावर कल्याण राज्याचे भाग्य उदयाला आले. आपल्या बुध्दिमत्तेच्या जोरावर त्यांनी मुख्यमंत्रीपदाचा भार सहज वाहिला.

बसवेश्वर हे विनयशील. कर्तव्यदक्ष व ईश्वराचे परमभक्त होते. आपल्या धर्माचाही प्रसार ते त्याचवेळी करु लागले. बसवेश्वरांची किर्ती फक्त कर्नाटकातच नव्हे तर सर्व ठिकाणी पसरली. अल्लम प्रभुदेवांच्या आशीर्वादाने त्यांनी 'अनुभव मंटप' नावाचे एक चर्चा मंदिर उभारले. काश्मीर वगैरे लांबलांबच्या ठिकाणाहून लोक चर्चेत भाग घेण्यासाठी येत असत. येथे चर्चेत भाग घेणाऱ्या प्रमुखांना ''शिवशरण'' असे म्हणत असत. अनुभव मंटपात पुरुषांच्या बरोबर स्त्रियाही भाग घेत असत.

बसवेश्वरांनी काही काव्ये रचली आहेत. या काव्यांना 'बसववचन'असे म्हणतात. वचन हे तुकारामांच्या अभंगाप्रमाणेच पण गद्यरुपात काव्य आहे. सर्व लोक समान असून त्यांच्यात उच्चनीच हा भेदभाव नाही असे त्यांनी सांगितले. 'कायकवे कैलास' म्हणजे श्रम हाच स्वर्ग. हीच बसवण्णाची शिकवण. सर्व प्राणीमात्रावर दया करावी. कारण ''दया हेच धर्माचे मूळ'' असे त्यांचे मत आहे. लोकांच्या कल्याणाकरिता, सुखासाठी अहोरात्र झटणे, लोकांची दु:खे दूर करणे, नेहमी सत्य बोलणे, नीतीने वागणे, परस्त्रियांना मातेप्रमाणे मानणे हाच खरा धर्म. देव एकच आहे. त्याला आपण अनेक नावानी संबोधतो. पण आपण त्याला कोणत्याही नावाने हाक मारावी, असे ते म्हणतात.

त्यांनी आपल्या धर्मात येण्यास सर्व लोकांना मोकळीक दिली होती. सर्वांना सारखी वागणूक होती. बसवेश्वर स्त्रियांच्या उध्दारासाठीही झटले. पुरुषांप्रमाणेच स्त्रीयांनाही धर्मग्रंथ वाचण्याचा, देवाची पूजा करण्याचा व मोक्ष मिळविण्याचा हक्क आहे अशी त्यांची शिकवण होती. त्यामुळे त्यांच्या धर्मात पुष्कळ लोक आले. यालाच लिंगायत किंवा वीरशैव धर्म म्हणतात.

अशारितीने मानवाच्या कल्याणासाठी बसवेश्वरांनी अहोरात्र प्रयत्न केले. शेवटी त्यांनी कुडलसंगम येथे समाधी घेतली. लोकांनी त्यांना 'युगप्रवर्तक' म्हणून गौरविले.

© KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

* नवीन शब्दाचे अर्थ

उपासना – आराधना, पूजा. **परमभक्त** – अतिशय भक्ति करणारा

कर्तव्यदक्ष – नेमून दिलेले कार्य करण्यात तत्पर

अध्ययन – शिकणे. **युग प्रवर्तक** – युग बदलविणारा

भेदभाव – वेगळेपणाची भावना

सात्विक – प्रामाणिक, सत्वगुणी

अहोरात्र – रात्रंदिवस

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिही.

1. बसवेश्वरांचा जन्म कोठे झाला?
2. त्यांच्या आई वडिलांची नावे सांगा?
3. बसवेश्वरांनी कोणता निश्चय केला?
4. बसवेश्वरांचा कोणाशी विवाह झाला?
5. त्यांनी कोणाच्या उध्दारासाठी प्रयत्न केले?

आ. खालील प्रश्नांची दोन-तीन वाक्यात उत्तरे लिही.

1. बसवेश्वरांनी आपला विद्याभ्यास कोठे केला?
2. बिज्जल राजाला का आनंद झाला?
3. बसवेश्वरांची शिकवण कोणती?
4. बसवेश्वरांच्या मते खरा धर्म कसा असावा?
5. लिंगायत किंवा वीरशैव धर्म म्हणजे काय?

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

इ. रिकाम्या जागी योग्य शब्द भरुन वाक्ये पूर्ण कर.

1. कृष्णा व मलप्रभा नद्यांच्या संगमावर ..... हे सुंदर मंदिर आहे.
2. बिज्जल राजाच्या दरबारात ..... हा मुख्यमंत्री होता.
3. अल्लम प्रभूदेवांच्या आशीर्वादाने त्यांनी ..... चर्चा मंदिर बांधले.
4. बसवेश्वरांच्या काव्यांना ..... असे म्हणतात.
5. बसवेश्वरांनी ..... येथे समाधी घेतली.

ई. जोड्या जुळव.

'अ'	'ब'
1. मंदिर	1. बसववचन
2. मुख्यमंत्री	2. वीरशैव
3. काव्य	3. संगमेश्वर
4. धर्म	4. युगप्रवर्तक
5. बसवेश्वर	5. बलदेव

उ. समानार्थी शब्द लिही

1. उपासना –
2. दोष –
3. सात्विक –
4. कीर्ती –
5. अहोरात्र –

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

ए वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग कर

1. बुध्दिमान असणे :
2. संगम होणे :
3. विद्याभ्यास करणे :
4. उदयास येणे :

ऐ विरुध्द अर्थाचे शब्द लिही

1. प्रामाणिक ×
2. सामर्थ्य ×
3. गद्यरुप ×
4. नीती ×
5. उच्च ×

।। कायकवे कैलास ।।

।। श्रम करणे हीच खरी पूजा ।।

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

काळांचा परिचय

घराचा दिवाणखाना. आजोबा पेपर वाचताहेत. रजत एका हातात गोष्टीचे पुस्तक धरुन वाचत आत येतो आणि आजोबांच्या शेजारी बसतो. आजोबा पेपरवरुन त्याच्याकडे पाहतात, सावकाश पेपरची घडी घालून ठेवतात.

आजोबा : हं ऽऽ ! चला पेपर वाचून झाला ऽऽ. चल रजत, तुला बीजगणित समजावून सांगायचं नां?

(रजत खेळण्यात दंग)

आजोबा : रजत ! कुठाय लक्ष? मी म्हटलं, बीजगणिताचं पुस्तक घेऊन येतो आहेस ना? गणितं समजावयाची आहेत नां?

रजत : (पुस्तक बाजूला ठेवत) आजोबा, मी गणितं केलो. सगळा गृहपाठ संपविलो.

आजोबा : (हसत) 'गणितं केली' आणि 'गृहपाठ संपविला' असं म्हणायचंय का तुला?

रजत : हो आजोबा. तेच म्हटलं ना.

आजोबा : (हसत) पण तू तसं नाही म्हटलंस नां !

'गणितं करुन झाली' आणि 'गृहपाठ करुन संपला' असं म्हटलं पाहिजे. हो ना?

रजत : (जीभ चावत) हो आजोबा.

आजोबा : रजत, या दोन्ही वाक्यात क्रिया करुन संपल्यामुळे ती भूतकाळातील वाक्ये आहेत, बरं का? घडून गेलेला काळ म्हणजे 'भूतकाळ'. वर्तमानकाळ म्हणजे आजचा काळ आणि भविष्यकाळ म्हणजे उद्याचा काळ, हे लक्षात ठेव बरं !

रजत : आजोबा, काल बाईंनी मला हाक मारली, मी म्हणालो, 'मी यायलोय ' तर बाई म्हणाल्या 'येत आहे' असं म्हण !

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

आजोबा : अरे, मी यायलोय, करायलोय, केलो, संपविलो असं घरगुती व्यवहारात आपण सहज बोलत असलो तरी ते व्याकरणदृष्टीने चुकीचे म्हणजे अशुध्दच आहे बाळा ! मात्र अशा चुका दुरुस्त करतच आपण आपली भाषा सुधारायची असते. आता हे बघ, 'मी येत आहे' या वाक्यात क्रिया आत्ता घडत असल्यामुळे ते वाक्य वर्तमानकाळातलं आणि मी येईन असं म्हटलं तर ?

रजत : (उडी मारुन) भविष्यकाळातलं, होय ना?

आजोबा : हं ! बरोबर ! प्रत्येक भाषेचे विशिष्ट नियम असतात. नियम बध्द व्याकरण असतं. मातृभाषेवर आपलं प्रेम असेल तर ती शुध्द बोलण्याचा प्रयत्न आपण केलाच पाहिजे. नाही का?

रजत : होय, आजोबा. आणि हो, आजोबा मी काल वर्गात गोष्ट सांगत होतो, तर बाई म्हणाल्या, 'अरे, एकाच गोष्टीत किती काळ वापरतोस? ''

आजोबा : तू वर्गात नेमकी कशी गोष्ट सांगितलीस ते मला माहित नाही. पण मी सुध्दा शिक्षक म्हणून निवृत झालोय म्हणून अनुभवाने सांगतो. अगदी नेहमीचीच ससा नी कासवाची गोष्ट घे. 'एक होतं जंगल' अशी सुरुवात करतात. पुढे मग सशाला गाढ झोप लागली अशी गोष्ट सांगता सांगता'आणि अशा तऱ्हेने कासव शर्यत जिंकते' अशी ती संपवतात. तूही गोष्ट सांगताना असंच काहीसं केल असशील. होय ना?

रजत : (आठवतो, मग हसत) होय आजोबा.

आजोबा : (रजतच्या आईने दिलेला कॉफीचा कप उचलत) घडून गेलेल्या गोष्टींविषयी बोलताना, किंवा लिहिताना वाक्यांची रचना भूतकाळातलीच असली पाहिजे. होय ना? आता सांग 'कासवाने शर्यत जिंकली' या वाक्याचा काळ कोणता बंर?

रजत : भूतकाळ !

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

आजोबा : 'मी गणित करतो' या वाक्याचा काळ?

रजत : वर्तमानकाळ !

आजोबा : (हसत) आणि 'मी तुला खाऊ देईन' या वाक्याचा काळ?

रजत : (हसत) सोप्पं आहे ! भविष्यकाळ !

आजोबा : शाब्बास ! (असे म्हणून खडी साखरेचा खाऊ देतात).

अ. हे नीट वाचून पहा.

भूतकाळ	→	रजतने पुस्तक वाचले.
वर्तमानकाळ	→	रजत पुस्तक वाचतो.
भविष्यकाळ	→	रजत पुस्तक वाचेल.

स्वाध्याय

आ. खाली कांही वाक्ये दिली आहेत. त्यांचा काळ ओळख.

1. मांजर दूध पिते.
2. राघव शाळेला जाईल.
3. टॉमीने चोराला पकडले
4. कोल्ह्याने कावळ्याचे कौतुक केले.
5. माझी आजी हळूहळू चालते.
6. मी मॅच पाहण्यासाठी दिल्लीला जाईन.

इ. खालील वाक्यांचा काळ ओळख आणि इतर दोन काळात त्यांचे रुपांतर कर.

1. गाय दूध देते.
2. सुमाने छान गाणे म्हटले.
3. आजी मला बक्षीस देईल.

© KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 22

बोधाचा स्पर्श

अती भूषणे मार्ग तो संकटांचा
अती थाट तो वेष होतो नटाचा
रहावे असे की न कोणी हसावे
प्रमाणामध्ये सर्व काही असावे

अती कोपता कार्य जाते लयाला
अती नम्रता पात्र होते भयाला
अती काम ते कोणतेही नसावे
प्रमाणामध्ये सर्व काही असावे

सदा पद्य घोकोनिया शीण येतो
सदा गद्य वाचोनिया त्रास होतो
कधी ते कधी हेहि वाचीत जावे
प्रमाणामध्ये सर्व काही असावे

अती ज्ञान अभ्यासिल्या क्षीण काया
अती खेळणे हा भिकेचाची पाया
न कष्टविणे त्वां रिकामे बसावे
प्रमाणामध्ये सर्व काही असावे

* **कृष्णाजी नारायण आठल्ये**

© KYBS NOT TO BE REPUBLISHED

* नवीन शब्दांचे अर्थ.

अती – प्रमाणाबाहेर

भूषणे – दागिने

घोकणे – पाठ करणे

कोपणे – संतापणे, चिडणे

बोध – चांगली शिकवण

गद्य – कथा, निबंध, माहिती इत्यादींना गद्य म्हणतात.

पद्य – काव्य, कविता, इत्यादींना पद्य म्हणतात.

स्वाध्याय

अ. खालील प्रश्नांची नेमकी उत्तरे लिही.

1. अती थाट कोणाचा असतो?
2. आपण कसे रहावे असे कवीना वाटते?
3. अतिशय संतापले तर काय होऊ शकते?
4. शीण कशाने येतो?

आ. तीन ते चार वाक्यात उत्तरे लिही.

1. कधी गद्य तर कधी पद्य वाचत जावे असे कवीना का वाटते?
2. कोणत्या गोष्टी अति करणे हे वाईट असे कविला सांगायचे आहे?

इ. गाळलेल्या जागेत नेमके शब्द भर.

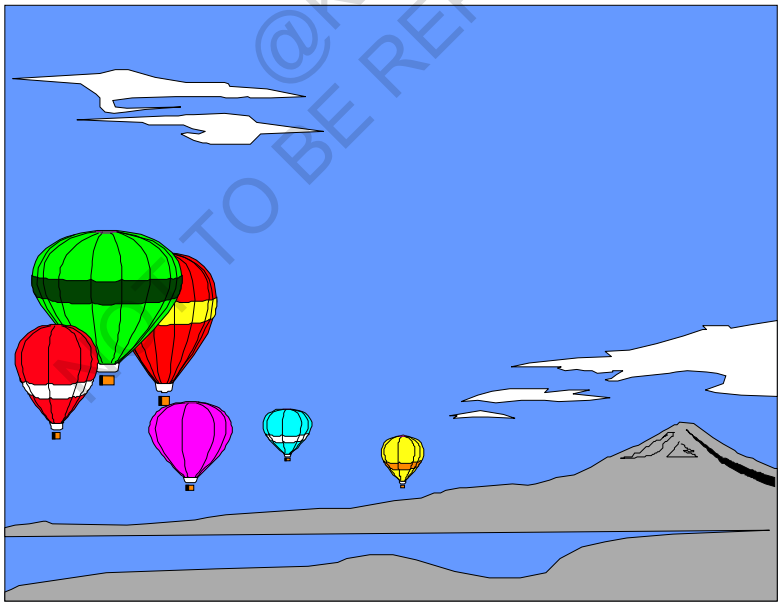
1. आपल्या वागण्यात सर्व काही ..... असावे.
2. स्वत:ला नेहमी ..... गुंतवून घेण्यात शहाणपणा आहे.
3. अती दागिने धारण करणे हे .....ला आमंत्रण देण्यासारखे आहे.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

ई. जोड्या जुळव.

	अ		ब
1.	अभंग	1.	कबीर
2.	ओवी	2.	बसवेश्वर
3.	भारुड	3.	ज्ञानेश्वर
4.	मनाचे श्लोक	4.	तुकाराम
5.	भजन	5.	एकनाथ
6.	दोहे	6.	रामदास
7.	वचन	7.	मीराबाई

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

सर्वनामाचे प्रकार

* **खालील वाक्ये पाहा.**

1. गीता जाधव ही डॉक्टरांची मुलगी होती.
2. तिला एक लहान भाऊ व बहीण होती.
3. आई स्वयंपाक करु लागली.
4. तिच्या मदतीला ताई आली.

पहिल्या वाक्यातील 'गीता' हे विशेषनाम आहे. तर दुसऱ्या वाक्यातील अधोरेखित शब्द 'तिला' हे सर्वनाम आहे. तिसऱ्या वाक्यातील अधोरेखित शब्द 'आई' हे नाम आहे. तर चौथ्या वाक्यातील अधोरेखित शब्द 'तिच्या' हे सर्वनाम आहे.

नामाबद्दल येणाऱ्या शब्दांना सर्वनाम म्हणतात.

उदा. मी, आम्ही, आपण, तू, तुम्ही, तो, ती, ते, त्या, जो, जी, जे, ज्या, कोण, काय इत्यादी शब्द सर्वनाम आहेत.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

सर्वनामाचे प्रकार

* **खालील दिलेली वाक्ये वाचा.**

1. मी गातो.
2. आम्ही गातो.
3. आपण गाता.
4. ती गाते.
5. तिला गाणे येते.
6. तिचे गाणे सुंदर आहे.

* **अधोरेखित शब्द पाहा :** ज्या व्यक्तीविषयी आपण बोलतो. त्यावेळी नामाच्या ऐवजी ज्या शब्दांचा आपण वापर करतो. त्याला 'पुरुषवाचक सर्वनाम' म्हणतात. येथे 'पुरुष' या शब्दाचा अर्थ व्यक्ती असा घ्यावा. 'व्यक्ती' या शब्दाने स्त्री व पुरुष या दोघांना आपण संबोधू शकतो.

* खाली दिलेली वाक्ये वाचा.

1. हा चेंडू माझा आहे.
2. ते आंब्याचे झाड आहे.
3. ही पेन माझी आहे.
4. तो पाहा पतंग उडतो आहे.

अधोरेखित शब्दांवरुन वस्तू जवळ आहे की दूर आहे. हा बोध होतो. ज्या सर्वनामांचा उपयोग जवळची किंवा दूरची वस्तू दाखविण्यासाठी होतो. त्यांना दर्शक सर्वनाम म्हणतात.

* खालील दिलेली वाक्ये वाचा.

1.अनिल पुस्तक वाचतो.

2. अनिल कोणते पुस्तक वाचतो.

3. अनिल काय वाचतो?

दुसऱ्या व तिसऱ्या वाक्यातील 'काय' व 'कोणते' हे शब्द प्रश्न विचारण्यासाठी उपयोगात आणले आहेत.

अशा प्रकारे ज्या सर्वनामांचा उपयोग प्रश्न विचारण्यासाठी केला जातो. त्याला प्रश्नार्थक सर्वनामे म्हणतात.

काय, कोण, कसे, केंव्हा, कोणी हे शब्द 'प्रश्नार्थक सर्वनाम ' म्हणून आपण उपयोगात आणतो.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

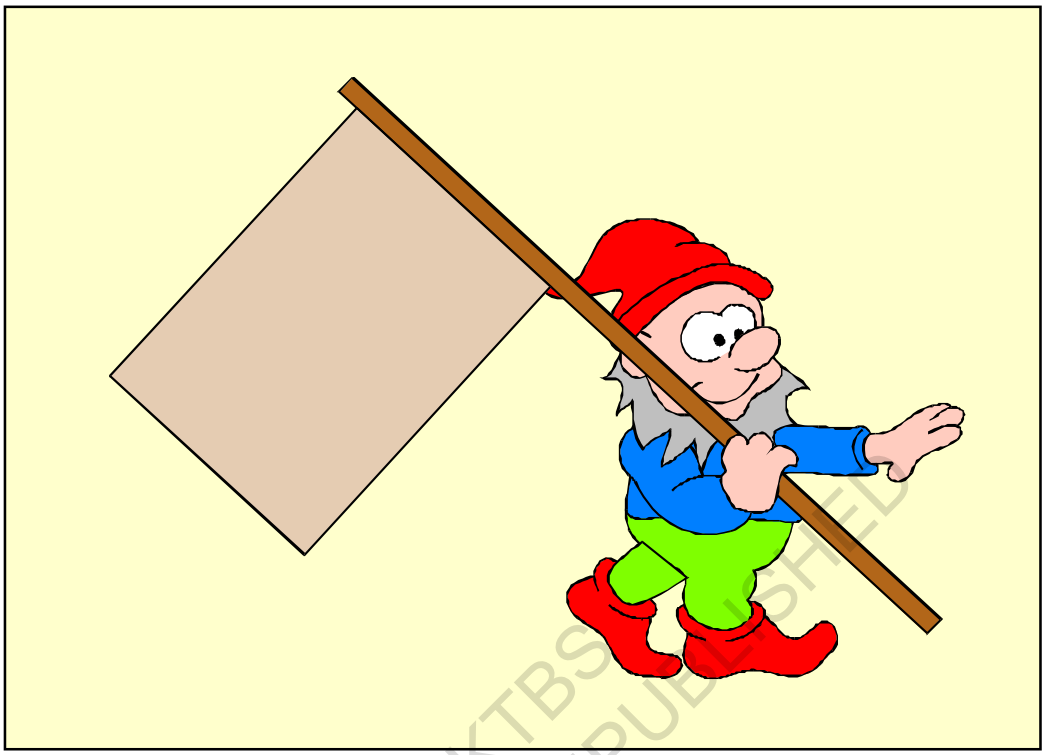
स्वाध्याय

* खालील सर्वनामांचा वाक्यात उपयोग करा, आणि रिकाम्या जागा भरा.

मी, आम्ही, तू, तुम्ही, तो, ते, हे, हा, ही, तिने.

1. आनंद माझ्या वर्गात आहे. ..... एक चांगला मुलगा आहे.
2. ..... लवकर येईन.
3. किती लवकर आलास .....?
4. ..... पुस्तक किती रुपयाला आणलेस?
5. कधी आलात .....?
6. ..... आज नाटक पहायला जाणार आहे.
7. ..... आज हार आणला.
8. ..... फूल कोणी आणलं?
9. ..... वाडा कोणी बांधला?
10. ..... भाजी कशी किलो दिली?

@KYBS NOT TO BE REPUBLISHED

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

अ

अग्रभागी

अस्वस्थ

अनर्थ

अज्ञानी

अधांतरी

अडगळीत

अवस्था

अनीती

अतिथी

अपेक्षा

आ

आवाका

आचार

आकाशवाणी

आकर्षक

आरास

आत्मवृत्त

आयडिया

आईस्क्रीम

इ

इंद्रधनुष्य

इंजेक्शन

उ

उपयुक्त

उत्पन्न

उपासमार

ए

एकत्त्वाचे

EŠg a

एकजूट

ओ

ओसाड

ओसरी

ओठ

औ

औषध

अं

अंगण

अंतरी

अंतरपाट

अंजन

अंताक्षरी

क

कणखर

कलाकार

कदाचित

कडधान्य

कसणे

कल्याण

कर्तव्य

कल्पवृक्ष

कर्ज

काव्य

किरकोळ

किंचित

कोशिंबीर

कोषागार

कृत्य

कॅल्शियम

ख

खदखदणे

खपते

खोचक

खजिनदार

खिन्न

ग

गांधीलमाशी

गुजगोष्टी

गैरसमज

गुरफटणे

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

घ

घरटे

घामाघूम

घट

च

चटकदार

चरण

चमत्कार

चॅनेल

चातुर्य

चाणाक्ष

छ

छावा

छिन्नी

छत्ती

ज

जवस

जोमान

जङ्गजङ्गकारे

झ

झगङ्गाट

झुंबड

झंकार

ट

टणक

ट्रान्झिस्टर

टकङ्क

ठ

ठसा

ठाण

ठऊक

त

तरुवर

तऱ्हेतऱ्हेचे

तिमिर

तेजोमय

तेजस्वी

तक्रार

तरबेज

ताड्कन

द

दडपशाही

दुतर्फा

दंतमंजन

दंश

दाणादाण

दुष्काळ

दंगेखोर

न

नभोमंडळ

नभोवाणी

नागमोडी

नित्य

निंबोण्या

निरसन

नियंत्रण

निपटणे

नीती

नभोवाणी

नम्रता

नकारार्थी

निवेदक

निवांत

नामशेष

निरपराध

निष्काळजी

नेतृत्व

नेमणूक

नेत्रज्योती

नैवेद्य

प

परिवर्तन

पखवाज

पाजळणे

प्रतिभावंत

प्लॅस्टिक

पल्लवित

परिधान

पणती

परिश्रम

परमभक्त

परिस्थिती

पावती

पिष्टमय

पिळवटणे

प्रसन्न

प्रसार

प्रपंच

प्रार्थना

प्रामाणिकपणा

प्रक्रिया

प्रक्षेपण

प्रसारित

प्रेरित

फ

फर्मावणे

फौज

फ्रिक्वेन्सी

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

ब

बाहुली
बहुधा
बत्ती
बर्फाचा
बगळा

भ

भक्ष्य
भक्ष्य
भलेबुरे
भक्कम
भांबावणे
भाग्य

म

मनोगत
मनोहर
मखमल
मनोमन
मशाल
मान्यवर
मेगाहर्टस
मोती
मॉड्युलेशन
मती
मखमल
मूर्तिकार
मोहरा
मौज

र

रत्नहार
रसरसशीत
रिपरिप
रक्कम
रक्षणार्थ

ल

लोकप्रिय
लहरी
लोकप्रिय
लहरी

व

वर्चस्व
विहरत
वैशिष्ट्य
वरदहस्त
वारंवारता
वाऱ्यासंगे
विशिष्ट
विविधता
विद्वान
विकसित
विद्याभ्यास
विवंचना
विलंब
वेदना
वैभव
व्यक्तिगत

श

शिडकावा
शांतताप्रिय
शास्त्रज्ञ
शंका

स

सद्‌बुध्दी
सदोदित
सामर्थ्य
सीमोल्लंघन
सुसंस्कृत
स्वर्ग
स्मरणशक्ती
सन्मान
सल्लागार
सद्‌भावना
सत्त्वशील
सर्वश्रेष्ठ
सरदार
सार्थक
सामाजिक
सुस्पष्ट
सुविधा
सैरावैरा
संकल्प
स्वप्न
स्पष्टीकरण

ह

हुबेहूब
हुतात्मा
हाताळणे
हिमोग्लोबीन
हिरे
हृदय

क्ष

क्षणभर
क्षत्रिय
क्षमा
क्षार

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

विषय : मराठी

* उद्दीष्टानुसार शेकडेवार गुण विभागणी (प्रथम सत्र)

क्र.सं.	उद्दिष्ट	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1	ज्ञान	25%	10	07
2	आकलन	35%	14	12
3.	अभिव्यक्ती	30%	12	04
4.	प्रशंसा	10%	04	01
	एकूण	100%	40	24

* प्रश्नांच्या स्वरुपानुसार गुण विभागणी

क्र.सं.	प्रश्नांचे स्वरुप	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1.	वस्तूनिष्ठ	30%	12	12
2.	लघुत्तरी	40%	16	09
3.	दीर्घोत्तरी	30%	12	03
	एकूण	100%	40	24

* कठीणतेच्या आधारे गुणांची विभागणी

क्र.सं.	कठिणता	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1.	सुलभ	30%	12	12
2.	सामान्य	40%	16	09
3.	कठीण	30%	12	03
	एकूण	100%	40	24

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

विषय : मराठी

* उद्दिष्टानुसार शेकडेवार गुण विभागणी (दुसरे सत्र)

क्र.सं.	उद्दिष्ट	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1	ज्ञान	25%	10	07
2	आकलन	35%	14	12
3.	अभिव्यक्ती	30%	12	04
4.	प्रशंसा	10%	04	01
	एकूण	100%	40	24

* प्रश्नांच्या स्वरुपानुसार गुण विभागणी

क्र.सं.	प्रश्नांचे स्वरुप	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1.	वस्तुनिष्ट	30%	12	12
2.	लघुत्तरी	40%	16	09
3.	दीर्घोत्तरी	30%	12	03
	एकूण	100%	40	24

* कठीणतेच्या आधारे गुणांची विभागणी

क्र.सं.	कठीणता	शेकडा प्रमाण	गुण	प्रश्न
1.	सुलभ	30%	12	12
2.	सामान्य	40%	16	09
3.	कठीण	30%	12	03
	एकूण	100%	40	24

@KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

प्रश्नपत्रिका विश्लेषण (प्रथम सत्र)

अ.क्र.	पाठ क्र.	उद्दिष्ट	निर्दिष्ट गुण		प्रश्नस्वरुप	कठीणता	वेळ
1.	3	ज्ञान	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
2.	6	ज्ञान	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
3.	3	ज्ञान	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
4.	5	आकलन	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
5.	8	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
6.	3	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
7.	4	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
8.	7	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
9.	7	ज्ञान	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
10.	10	आकलन	स्मरण करणे	1	लघुत्तरी	सुलभ	2
11.	8	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
12.	5	आकलन	ओळखणे	1	लघुत्तरी	सुलभ	2
13.	4	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सामान्य	2
14.	1	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सामान्य	2
15.	2	ज्ञान	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	4
16.	6	ज्ञान	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
17.	4	ज्ञान	विवरणकरणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
18.	9	अभिव्यक्ती	ओळखणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
19.	व्याकरण	अभिव्यक्ती	ओळखणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
20.	9	आकलन	स्मरणकरणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	6
21.	10	आकलन	स्मरणकरणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	6
22.	2	प्रशंसा	विवरण करणे	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	10
23.	1	अभिव्यक्ती	विवरण करणे	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	8
24.	8	अभिव्यक्ती	विवरण करणे	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	8
				40		मिनिटे	90

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

प्रश्नपत्रिका विश्लेषण (दुसरे सत्र)

अ.क्र.	पाठ क्र.	उद्दिष्ट	निर्दिष्ट	गुण	प्रश्नस्वरुप	कठीणता	वेळ
1.	1	आकलन	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
2.	3	आकलन	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
3.	5	ज्ञान	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
4.	7	ज्ञान	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
5.	4	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
6.	2	आकलन	ओळखणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
7.	4	आकलन	विवरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
8.	5	आकलन	विवरण करण	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
9.	6	आकलन	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
10.	7	आकलन	स्मरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
11.	8	ज्ञान	विवरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सुलभ	2
12.	9	ज्ञान	विवरण करणे	1	वस्तुनिष्ठ	सामान्य	2
13.	6	आकलन	स्मरण करणे	1	लघुत्तरी	सामान्य	4
14.	10	आकलन	स्मरण करणे	1	लघुत्तरी	सामान्य	4
15.	1	ज्ञान	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	3
16.	2	ज्ञान	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
17.	3	ज्ञान	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
18.	4	अभिव्यक्ती	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
19.	8	अभिव्यक्ती	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
20.	9	आकलन	स्मरण करणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	5
21.	व्याकरण	आकलन	ओळखणे	2	लघुत्तरी	सामान्य	4
22.	10	अभिव्यक्ती	विवरण करणे	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	8
23.	7	अभिव्यक्ती	विवरण करणे	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	8
24.	व्याकरण	प्रशंसा	स्वत:च्या वाक्यात लिहिणे	4	दीर्घोत्तरी	कठीण	10
				40		मिनिट	90

© MTBS NOT TO BE REPUBLISHED

विषय मराठी (प्रथम भाषा) **इयत्ता 5 वी**

प्रथम अर्धवार्षिक सत्र **प्रश्नपत्रिका आराखडा**

क्र. स.	पाठ	ज्ञान			आकलन			अभिव्यक्ती			प्रशंसा			एकूण	
		वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	प्रश्न	गुण
1.	नव्या युगाचे गाणे (कविता)		1(2)							1(4)				2	6
2.	तीनमूर्ती		1(2)							1(4)				2	6
3.	कडुनिंब	1(1)			2(1)									3	3
4.	मधमाशी (कविता)	1(1)	1(2)		1(1)									3	4
5.	वीर हुतात्मा नारायण				1(1)	1(1)								2	2
6.	आपला मित्र साप	1(1)			1(1)									2	2
7.	जादूगर (कविता)	1(1)			1(1)									2	2
8.	हरवलेल्या पुस्तकाचे आत्मवृत				1(1)	1(1)							1(4)	3	6
9.	दसरा झाला हसरा								2(2)					2	4
10.	मासा (कविता)				1(1)	1(2)								2	3
	व्याकरण					1(2)								1	2
		प्रश्न	4	3		8	4		2	2			1	24	
		गुण	4	6		8	6		4	8			4		40

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

विषय मराठी (प्रथम भाषा) **इयत्ता 5 वी**

द्वितीय अर्धवार्षिक सत्र **प्रश्नपत्रिका आराखडा**

क्र. स.	पाठ	ज्ञान			आकलन			अभिव्यक्ती			प्रशंसा			एकूण	
		वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	वस्तुनिष्ठ	लघुत्तरी	दीर्घोत्तरी	प्रश्न	गुण
1.	मधूला पडलेले स्वप्न				1(1)	1(2)								2	3
2.	आता उठवू सारे रान		1(2)		1(1)									2	3
3.	एफ.एम. रेडिओ	1(1)				1(2)								2	3
4.	चतुर मैत्रिण	1(1)	1(2)		1(1)									3	4
5.	देवतुल्य आईद्दबाबा	1(1)			1(1)									2	2
6.	दिनूचे बील				1(1)	1(1)								2	2
7.	तेनाली रामचे चातुय		1(1)		1(1)					1(4)				3	6
8.	ज्योत				1(1)				1(2)					2	3
9.	श्री. बसवेश्वर				1(1)				1(2)					2	3
10.	बोधाचा स्पर्श				1(1)				1(4)					2	5
	व्याकरण (लेखन)		1(2)										1(4)	2	6
	प्रश्न	4	3		8	4			2	2			1	24	
	गुण	4	6		8	6			4	8			4		40

NOT TO BE REPUBLISHED @KTBS

नमुना प्रश्नपत्रिका

प्रथम अर्धवार्षिक सत्र

विषय : मराठी (प्रथम भाषा)

इयत्ता 5 वी **गुण 40**

वेळ 90 मिनीटे

सुचना
* प्रश्नपत्रिका वाचून अर्थ समजून घ्या व उत्तरे लिहा.
* प्रश्नक्रमांक, लेखन, सुवाच्य व स्पष्ट असावे.

कंसातील योग्य उत्तराचा शब्द रिकाम्या जागी भरा **2 X 1 = 2**

अ. 1. पानांच्या कडा ..... असतात.
(नागमोडी, सदामोडी, सुबक)

2. सगळेच साप ..... नसतात.
(बिनविषारी, विषारी, साधे)

आ. वाक्यात उपयोग करा. **2 X 1 = 2**

3. रसरशित
4. मूर्ती

इ. विरुध्दार्थी शब्द लिहा. **2 X 1 = 2**

5. नरक
6. आकर्षण

ई. अर्थ स्पष्ट करा. **2 X 1 = 2**

7. खपते
8. चितारणे

उ. समानार्थी शब्द लिहा. **1 X 1 = 1**

9. पक्षी मेघ

@KTDS NOT TO BE REPUBLISHED

ऊ. पुढील शब्दापासून योग्य अर्थाचे वाक्य बनवा. **2 X 1 = 2**

10. सहज/ विहरत/ जसा/ निळ्या/ पक्षी/ राही/ आकाशी
11. नसलेल्या/ खोलीप्रमाणे/ असत/ नसलेले/ खिडक्या/ घर/ पुस्तक

ए. उत्तरे लिहा. **3 X 1 = 3**

12. चलेजाव चळवळ कोणत्या साली सुरु झाली?
13. आळस कोणाला ठाऊक नाही?
14. ध्येय गाठण्यासाठी आपणास काय करण्यास सांगीतले आहे?

ऐ. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **4 X 2 = 8**

15. मूर्तीकार मूर्ती तयार करताना कोणती गोष्ट लक्षात ठेवतो?
16. सापाबद्दल कोणते गैरसमज लोकामध्ये आहेत?
17. नित्य कशाचा साठा करावा असे कवी म्हणतो?
18. मित्र मैत्रिणीने राधाला कशी मदत केली?

ओ. उत्तरे लिहा. **3 X 2 = 6**

19. नामाचे प्रकार किती व कोणते ते लिहा?
20. खालील वाक्य कोणी कोणास म्हटले आहे ते लिहा.
    ''अग माझे बाबा आजारी आहेत.''

औ. खालील कवितेच्या ओळींचा अर्थ स्पष्ट करा.

टिकली इतक्या कांही जाती, कांही प्रचंड ही असती.
आकारांचे प्रकार अगणित, नसे तया गणती.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

अं. उत्तरे लिहा. **3 x 4 = 12**

22. तिसरी मूर्ती सर्वश्रेष्ठ का होती?

23. नव्या युगाचे .....
.....
..... गाणे आपण गाऊ.

अ: खालील विषयावर 8 ते 10 ओळी निबंध लिहा.

पुस्तकाचे आत्मवृत्त

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

नमुना प्रश्नन पत्रिका

द्वितीय अर्धवार्षिक सत्र

विषय मराठी (प्रथम भाषा)

इतत्ता 5 वी **गुण 40**

वेळ 90 मिनीटे

सूचना : प्रश्नपत्रिका वाचून अर्थ समजून घ्या व उत्तरे लिहा.
प्रश्नक्रमांक, लेखन, सुवाच्य व स्पष्ट असावे.

अ. रिकाम्या जागी योग्य शब्द भरा. **2 X 1 = 2**

1. रविवारी सकाळी मधू ..... गेला होता.
2. एफ्.एम्. रेडिओचा शोध ..... यानी लावला.

आ. **वाक्यात उपयोग करा.** **2 X 1 = 2**

3. देवतुल्य
4. तरबेज

इ. **उलट अर्थी शब्द लिहा.** **2 X 1 = 2**

5. अशक्त
6. एकता

ई. अर्थ स्पष्ट करा. **2 X 1 = 2**

7. घाम फुटणे
8. वरदहस्त

उ. **पुढील शब्द समुहास एक शब्द द्या.** **2 X 1 = 2**

9. रोगाचे निदान करुन औषध देणारा.
10. राजा महाराजांच्या सभेचे ठिकाण.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

ऊ. **जोड्या जुळवा.** **2 X 1 = 2**

11.	अ.	समई	वरात
	ब.	बत्ती	देव
12.	अ.	मंदिर	वीरशैव
	ब.	धर्म	संगमेश्वर

ए. **उत्तरे लिहा.** 2 X **1 = 2**

13. दिनू वडिलाबरोबर कोठे जात असे?

14. अति थाट कोणाचा असतो?

ऐ. उत्तरे लिहा. **6 X 2 = 12**

15. समतोल आहार म्हणजे काय?

16. स्वातंत्र्याचे गान शेतकरी कसे गाणार आहेत?

17. एफ्.एम्. मधून कोणकोणती माहिती मिळते?

18. अतिथी भटजींच्या घरातून न जेवताच का पळाले?

19. ज्योत या कवितेतील प्रकाशाच्या साधनांची नावे लिहा.

20. बसवेश्वरांची शिकवण कोणती?

ओ. **21. विशेषण म्हणजे काय? एक उदाहरण द्या.** **1 X 2 = 2**

औ. **22. खालील कवितेच्या ओळी पूर्ण करा.** **1 X 4 = 4**

अति भूषणे .....

.....

..... कांही असावे.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

अं. **23. खालील वाक्ये घटना क्रमानुसार लिहा.** **1 X 4 = 4**

निरपराध शेतकऱ्यांना न्याय मिळाला होता.

राज्यात भीषण दुष्काळ पडला होता.

राजाने शेतकऱ्यांना बियाने आणण्यासाठी 500 मोहरा दिल्या.

अ: 24. अ) संधी म्हणजे काय ? **1 X 4 = 4**

आ) संधीचे प्रकार सांगून एक एक उदाहरण लिहा.

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED